

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน ตามลำดับดังนี้

1. การบริหารการศึกษา
2. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
3. การนิเทศการศึกษาและการนิเทศภายในโรงเรียน
4. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. สื่อการเรียนรู้
7. การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology)
8. บริบทโรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ มีขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง ต่อมา มีการจัดตั้งสถาบันทางการศึกษา ซึ่งเรียกว่า โรงเรียนขึ้น โดยต้องมีผู้เข้ามาดำเนินการจัดการทางการศึกษา และเมื่อการศึกษายขยายจำนวน โรงเรียน ได้เพิ่มมากขึ้น จึงพบว่า การบริหารการศึกษามีลักษณะแตกต่างกับการบริหารอื่น ๆ ต้องให้ความสำคัญและมีกรอบผู้บริหารก่อนเข้าสู่งานบริหารการศึกษา (ชาญชัย อาจินสมาจาร. 2544 : 27-29)

1. การบริหาร

1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

ธวัชชัย เปรมปรีดิ์ (2543 : 87-88) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาเยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมหนึ่ง ๆ ในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยมหรือคุณธรรมในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนทั้งในและนอกโรงเรียน

ชาญชัย อัจฉินสมาจาร (2544 : 39-40) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การทำงานร่วมกัน การช่วยให้ตระหนักในเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษา การให้บริการสังคม การเข้าไปเกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครองและประชาชน และให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลเหล่านี้ การใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด สำหรับการศึกษาและวัตถุประสงค์ของมัน โดยผ่านทางวิธีการของการจัดองค์การ การสั่งการ การอำนวยความสะดวกและปรับปรุงการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

กูด (Good, 1973 : 14) ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ 2 นัยคือ

1. การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการควบคุมดูแลและอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนให้ดำเนินไปตามนโยบายและเป้าหมายที่วางไว้

2. การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการควบคุมและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการของ โรงเรียนทุกแห่ง เพราะกิจกรรมทั้งหมดเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้การบริหารการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเยาวชน ประชาชนหรือสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

1.2 หลักการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมาย ผู้บริหารต้องมีหลักการบริหารนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ได้วางหลักการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

ปราชญา กล้าหาญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง (2545 : 12-15) กำหนดหลักการบริหารไว้ 9 ประการ หรืออาวูททั้งเก้าประการของการบริหารการศึกษามีดังนี้ ความเข้าใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการคาดคะเนและจัดทำแผนงาน ความสามารถในการจัดโครงสร้างและระบบงาน ความสามารถในการจัดบุคลากรในหน่วยงาน ความสามารถในการอำนวยความสะดวก การเป็นผู้นำ การร่วมมือประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และความสามารถในการจัดทำรายงานประเมินผลในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการจัดการควบคุมทรัพยากรค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2543 : 14-16) ระบุว่าปัจจุบันการบริหารองค์กรภาครัฐและเอกชนนิยมใช้หลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) หรือนักวิชาการบางคนเรียกว่า หลักธรรมาภิบาลบ้าง หลักธรรมบ้าง ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี ได้กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ระเบียบดังกล่าวพยายามสะท้อนภาพการบริหารจัดการที่ดีในองค์กร ซึ่งเริ่มจากการเรียกร้องของธนาคารโลกให้ประเทศผู้กู้เงินกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี ให้เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยประกันว่าผู้บริหารได้ดำเนินการบริหารด้านความรับผิดชอบและนำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จขององค์กรอย่างแท้จริง เป้าหมายดังกล่าวรวมไปถึงความรับผิดชอบ การเปิดเผย โปร่งใส การมีส่วนร่วม หลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าวนี้ ได้ระบุหลักการไว้ 6 ประการ สามารถใช้ได้ทั้งหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน ดังนี้

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมายและกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายในกฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นความถูกต้องดีงาม โดยร่วมกันรณรงค์

ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักการนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน คนในชาติ โดยการปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับรูปและเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาความสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความคิดเห็น การได้สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกันและกล้าที่จะยอมรับผลงานการกระทำของคน

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

จากหลักการบริหาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าการบริหารการศึกษา

จำเป็นต้องนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นหลักการบริหารอย่างเป็นระบบ การบริหารการศึกษาในลักษณะนี้ทำให้การบริหารการศึกษามีหลักการที่ดี ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์และทักษะในการบริหารที่จะให้การบริหารการศึกษาบรรลุเป้าหมาย เป็นการประยุกต์เอาความรู้ของหลักการบริหารมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา

1.3 กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารเป็นแนวทางเทคนิค หรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย มีผู้เสนอกระบวนการบริหารไว้ดังนี้

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Association of School Administrators) เสนอกระบวนการหรือขั้นตอนในการบริหาร โรงเรียน ดังนี้ (อ้างถึงใน รัชชชัย เปรมปรีดี. 2543 : 88)

1. การวางแผน (Planning)
2. การแสวงหา (Allocation)
3. การกระตุ้น (Stimulation)
4. การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Co-ordination)
5. การประเมินผล (Evaluation)

Luther Gulick and Lyndall Urwick ได้สรุปกระบวนการบริหารประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ เรียกว่า “POSDCoRB” คือ (อ้างถึงใน รัชชชัย เปรมปรีดี. 2543 : 92-93)

1. การวางแผนการดำเนินงาน (P = Planning)
2. การจัดโครงสร้าง (O = Organizing)
3. การจัดบุคลากร (S = Staffing)
4. การวินิจฉัยสั่งการ (D = Directing)
5. การประสานงาน (Co = Coordinating)
6. การรายงาน การประชาสัมพันธ์ (R = Reporting)
7. การจัดงบประมาณ (B = Budgeting)

กรมวิชาการ (2539 : 30-32) ได้เสนอกระบวนการบริหาร 7 ขั้นดังนี้

1. การวางแผน
2. การจัดองค์กร
3. การจัดสรรคน
4. การนำ การปฏิบัติ
5. การควบคุมงาน
6. การรายงานผล
7. การจัดสรรงบประมาณ

กระบวนการบริหารที่นักการศึกษาเสนอดังกล่าว โดยองค์รวมเหมือนกัน เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การประสานงานและการควบคุม เพียงแต่นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญเป็นลำดับก่อนหลังและเน้นให้เห็นความชัดเจน แต่ทั้งนี้ยังมีความสอดคล้องต่อกัน องค์การต่าง ๆ สามารถเลือกใช้ตามความเหมาะสมของตนเอง หากปฏิบัติตามกระบวนการอย่างครบถ้วนและทบทวนการปฏิบัติเสมอก็เชื่อแน่ว่า ภารกิจงานจะต้องบรรลุเป้าหมายอย่างแน่นอน ซึ่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้คำนึงถึงความสำคัญและจำเป็น จึงได้ยึดกระบวนการบริหารที่เสนอโดยกรมวิชาการเพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 โดยหลักสูตรดังกล่าวมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 3 – 9)

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม
2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

ของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์

3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายใน และการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

การนิเทศการศึกษาและการนิเทศภายในโรงเรียน

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

มีนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้หลายลักษณะแตกต่างกันไปตามวิวัฒนาการด้านการศึกษา จุดมุ่งหมายและแนวทางการจัดการศึกษาในสมัยนั้นๆ ซึ่งจะนำเสนอพอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

เยาเวหา เตชะคุปต์ (2542 : 86) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษเป็นกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับการนิเทศเกิดการพัฒนามีผลให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

สุรวิช แก้วอำไพ (2544 : 16) กล่าวว่าไว้ว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึงกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ ผู้บริหารและครูและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา โดยมีจุดหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด อันเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

สุชาดา เคหัง (2547 : 7) สรุปไว้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการร่วมมือกันของบุคลากรในหลาย ๆ ฝ่าย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้ส่งผลถึงการเรียนรู้ของนักเรียน

สงกรานต์ บัณฑิตบุญ (2549 : 14) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ที่ไม่หยุดนิ่งในการให้คำแนะนำ และการชี้ช่องทางในลักษณะที่เป็นกันเองแก่ครูและนักเรียน เพื่อการปรับตัวของครูและนักเรียน และสภาพการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่พึงประสงค์

Good (1973 : 374) ให้ความหมายว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศแนะนำครูหรือผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอนหรือการให้การศึกษาทำให้เกิดความเจริญงอกงามทางด้านวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษาช่วยเหลือและปรับปรุงเนื้อหาและการสอน ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินผลการเรียน

Harris (1970 : 10) ให้ความหมายว่าการนิเทศการศึกษาหมายถึง การที่บุคลากรในโรงเรียนได้กระทำกับบุคคลหรือสิ่งอื่นใดเพื่อคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียนซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าหมายทางการสอนของโรงเรียน

จากความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึง กระบวนการในการร่วมมือกันทำงานของบุคลากรทางการศึกษาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน โดยการช่วยเหลือแนะนำ การวางแผน การปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้นอันจะส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนดียิ่งขึ้น

2. ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

นิเวศน์ คิทยา (2542 : 8) กล่าวว่าไว้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหาร กับครูในโรงเรียนในอันที่จะแก้ไข พัฒนา การทำงานของครู ให้มีประสิทธิภาพและส่งผล ต่อคุณภาพของผู้เรียน

ศูนย์ วงศ์ทอง (2546 : 14) กล่าวว่า การนิเทศภายใน โรงเรียน เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูในโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนแนะนำซึ่งกันและกันในการพัฒนา ปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

สุชาติ เห่ง (2547 : 8) กล่าวว่า ไร่ว่าการนิเทศภายใน โรงเรียน หมายถึง กิจกรรมกระบวนการที่ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของครูในทุกด้าน รวมทั้งให้เกิดการก้าวหน้าในวิชาชีพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ฉันทนา จตุปรีสุทธิ์ (2548 : 9) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา มีความมุ่งหมายเพื่อหาแนวทางปรับปรุง พัฒนาการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและสร้างเจตคติที่ดีในการทำงานเป็นทีม ร่วมมือแก้ไขปัญหา เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนในที่สุด

จากความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาภายใน โรงเรียน หมายถึง กระบวนการในการร่วมมือกันทำงานของผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยการช่วยเหลือแนะนำ การวางแผน การปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้นอันจะส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนดียิ่งขึ้น

3. ความจำเป็นของการนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน โรงเรียนมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน ในสภาพปัจจุบันการนิเทศจากบุคคลภายนอกมีความสำคัญลดลง ประกอบกับบุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ ความสามารถเพียงพอ และเป็นผู้ที่รับรู้ปัญหาแท้จริงภายใน โรงเรียนของตนเองมากที่สุด รวมทั้งการนิเทศโดยบุคลากรภายในโรงเรียนจะทำให้บรรยากาศในการนิเทศทำได้ อย่างเป็นกันเอง สามารถรู้ปัญหาและแก้ปัญหาได้ตรงจุดมากกว่าการให้บุคคลภายนอกนิเทศ และยังสามารถติดตามการปฏิบัติงานได้ตลอดเวลา มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศไว้ดังนี้

นันทนา เต่าทอง (2542 : 11) สรุปว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน เพราะการนิเทศโดยบุคคลภายนอกหรือศึกษานิเทศก์ทำได้อย่างไม่ทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อจำกัดหลายประการ ประกอบกับปัจจุบันบุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถเพียงพอ สามารถที่จะนิเทศกันเองได้ ซึ่งสามารถดำเนินการนิเทศได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ได้ดีที่สุด

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 224) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้ ศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัด ไม่สามารถนิเทศได้อย่างทั่วถึงและไม่เจาะลึกถึงการเรียนการสอนภายในห้องเรียน มีการขยายตัวในด้านจำนวนสถานศึกษา และขนาดของสถานศึกษา การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการใช้ทรัพยากรในสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งบุคลากรมีจำนวนมากและชำนาญในสาขา เป็นการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาด้วย การนิเทศภายในสถานศึกษาจะได้สร้างความใกล้ชิด ความคุ้นเคย การทำงานร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในการทำงาน การประสานงานในสถานศึกษาจะสะดวกเพราะความคุ้นเคย มีการประชาสัมพันธ์งานอย่างทั่วถึง

ฉันทนา จตุปาริสุทธิ (2548 : 11) สรุปไว้ว่า การนิเทศภายในมีความจำเป็นและเป็นกิจกรรมสำคัญที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรภายในโรงเรียนซึ่งมีความรู้ความสามารถเพียงพอ และเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนอย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานด้านการนิเทศให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

4. จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

ได้มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน โดยเฉพาะ Minor (1974 : 27) กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 10 ประการ และครอบคลุมจุดมุ่งหมายตามทัศนะนักการศึกษาคนอื่น ๆ ด้วยดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือครูให้เข้าใจเด็กดีขึ้น
2. เพื่อช่วยพัฒนาครูให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ

เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

3. เพื่อช่วยครูในการจัดหาและเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการสอน
4. เพื่อช่วยครูปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
5. เพื่อสร้างลักษณะการเป็นผู้นำให้แก่ครู โดยการนำเอาความรู้ความสามารถพิเศษและประสบการณ์ของเขามาใช้ให้เป็นประโยชน์ สามารถแนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารได้
6. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักการประเมินผลการเรียนของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ
7. เพื่อกระตุ้นให้ครูรู้จักการประเมินผลงานของตนเอง
8. เพื่อช่วยให้ครูมีความรู้สึกว่าได้รับผลสำเร็จ มีความอบอุ่นใจ ปลอดภัย และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

9. เพื่อกระตุ้นให้ครูร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรหรือเพื่อปรับปรุงเนื้อหา
ของหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

10. ช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน
กับชุมชน ช่วยให้ชุมชนเข้าถึงแผนการศึกษาของโรงเรียน ปัญหาของโรงเรียนและนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 ก : 51) ได้กำหนด

ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน โรงเรียนไว้ว่าเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุน

หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก
คือการสอน หรือการเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ
อารมณ์ และสังคม ให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

จากแนวความคิดที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน โรงเรียน
มุ่งที่จะช่วยเหลือและประสานงานเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการสอนของครู ส่งเสริม
และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกคน
ในโรงเรียนทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันคือ ผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ
และนักเรียนทุกคนมีคุณภาพ

สุนัย วงศ์ทอง (2546 : 15) กล่าวว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน โรงเรียน
เพื่อพัฒนาบุคลากรภายในโรงเรียนให้ปรับปรุงตนเองทั้งด้านการสอน บุคลิกภาพ สร้างขวัญ

กำลังใจ และความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

ฉันทนา จตุปารีสสุทธิ (2548 : 13) สรุปความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน (Internal Supervision) ไว้ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ครูอาจารย์ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการของโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการบริหารและวิชาการ เช่น กำหนดทางเลือก การสร้างสื่อ และเครื่องมือการเรียนการสอน หรือนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อช่วยครู อาจารย์ สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กได้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

3. เพื่อให้ครู อาจารย์ ได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถแก้ปัญหาได้

4. เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม สร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้สอน

5. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือ และประสานงานกันเป็นอย่างดี ภายในระบบงานของโรงเรียน

6. เพื่อควบคุมมาตรฐานและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการก้าวสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) และจะต้องบรรลุผลดังต่อไปนี้

6.1 พัฒนาคน เป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อนิเทศแล้วบุคลากรในโรงเรียนได้รับความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติงาน

6.2 พัฒนางาน เป็นการสร้างสรรค์วิธีการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.3 ประสานสัมพันธ์ เป็นการร่วมมือ สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

6.4 สร้างขวัญและกำลังใจ เป็นการสร้างความมั่นใจ ความสบายใจและมีกำลังใจในการทำงาน

5. หลักการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องอาศัยหลักการนิเทศ

ซึ่งนักการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้หลักการไว้ดังนี้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2540 : 265 – 266) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในไว้ว่า หลักการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นแนวปฏิบัติที่ผู้นำนิเทศต้องนำไปปฏิบัติขณะทำการนิเทศ การนิเทศภายในสถานศึกษาโดยเฉพาะทางด้านวิชาการจะบรรลุผลตามความมุ่งหมายที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำนิเทศต้องมีหลักยึดในการทำงาน หลักการนิเทศภายในสถานศึกษามีดังนี้

1. การนิเทศควรมีการบริหารงานเป็นระบบ และมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นโครงการ
2. การนิเทศต้องยึดหลักการ มีส่วนร่วมในการทำงาน คือ มีความเป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ
3. การนิเทศเป็นงานสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ให้แต่ละบุคคลได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่
4. การนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน โดยให้ครูอาจารย์ได้เรียนรู้ว่าปัญหาของตนเองเป็นอย่างไร จะหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร
5. การนิเทศเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้นสร้างความเข้าใจระหว่างกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ มีวิธีการทำงานที่ดี และความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้
6. การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพัน และความมั่นคงต่องานอาชีพ รวมทั้งความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เกิดความพึงพอใจในการทำงาน
7. การนิเทศเป็นการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครู ให้มีความรู้สึภาคภูมิใจในอาชีพ เป็นอาชีพที่ต้องใช้วิชาความรู้และความสามารถ และสามารถที่จะพัฒนาได้

ระวี ด่านหงษ์ (2540 : 2) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในไว้ว่า

1. ถูกต้องตามหลักวิชาการ
2. เป็นวิทยาศาสตร์ ทำงานมีระบบ
3. เป็นประชาธิปไตย

4. เป็นการสร้างสรรค์
5. เชื่อมั่นในความสามารถของครู
6. พัฒนาวิชาชีพมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคล
7. บรรยากาศเป็นกันเอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 ข : 43 – 44) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา มีหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จดังนี้

1. การนิเทศภายในสถานศึกษา จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามขั้นตอน กระบวนการนิเทศ
2. บุคลากรที่เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในสถานศึกษา คือ ผู้บริหารโรงเรียน โดยความร่วมมือของคณะครูในโรงเรียน
3. การนิเทศภายในสถานศึกษา จะต้องสอดคล้องกับความต้องการและจำเป็นในการพัฒนาครูและโรงเรียน และสอดคล้องกับความต้องการระดับพัฒนาการของครู
4. เป้าหมายสำคัญในการนิเทศ คือ การส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจหลัก คือ การสอน หรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกคน ให้เต็มตามวัยและเต็มศักยภาพ โดยมีหลักสูตรเป็นกรอบกำกับในการจัดการเรียนการสอนหรือจากตัวอื่น ๆ ได้ว่า เป้าหมายสำคัญของการนิเทศภายในสถานศึกษา คือ การสร้างครูมืออาชีพ

สนั่น มีสัจธรรม (2542 : 154) ได้กล่าวถึง หลักการนิเทศภายในไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน มี 4 ประการ ได้แก่

1. จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตามขั้นตอนกระบวนการนิเทศ
2. ผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก โดยให้คณะครูในโรงเรียนมีส่วนร่วม
3. จะต้องสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาครูของโรงเรียน และระดับพัฒนาของครู
4. เป้าหมายสำคัญ คือการส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจหลัก คือ การสอน

อีกแนวคิดหนึ่ง หลักการนิเทศภายในโรงเรียน มี 5 ประการ ได้แก่

1. เป็นกระบวนการพัฒนาร่วมกันของผู้บริหาร โรงเรียนและคณะผู้นิเทศกับผู้บริหารนิเทศโดยปฏิบัติกรอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการปฏิบัติงานชัดเจนต่อเนื่อง
2. เน้นบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
3. สร้างสรรค์และส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานด้วยความมั่นใจและภูมิใจในผลงาน
4. ตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าที่จะเป็นความสัมพันธ์ในแต่ละบุคคล
5. มุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ข : 124) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในไว้ดังนี้
การนิเทศภายในสถานศึกษาใช้หลักการ ต่อไปนี้

1. การปฏิบัติงานตามวิธีวิทยาศาสตร์ โดยดำเนินการอย่างมีระบบ ระเบียบครอบคลุมถึงวิธีการศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติกรนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้
2. การปฏิบัติงานตามวิถีทางประชาธิปไตย เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เกียรติซึ่งกันและกันเปิดกว้างยอมรับผลการประเมินตนเองยอมรับในเหตุและผล
3. การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนา สร้างสรรค์ โดยการแสวงหาความสามารถพิเศษของครูแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและสนับสนุนส่งเสริม ความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่
4. การปฏิบัติตามกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วม เน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน โดยยึดวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อความสำเร็จของงานโดยส่วนรวม
5. การปฏิบัติงานเพื่อประสิทธิภาพ เน้นการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ มีการควบคุม ติดตาม ผลการดำเนินงาน และผลผลิตอย่างใกล้ชิด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมาตรฐานการศึกษา

6. การปฏิบัติงาน โดยยึดวัตถุประสงค์ การดำเนินงานทุกครั้งต้องกำหนด วัตถุประสงค์การทำงานอย่างชัดเจนนอกแบบการดำเนินงานอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

อาดัม และดิกกี (Adams and Dickey. 1966 : 78 – 80) ได้ให้หลักการพื้นฐาน เกี่ยวกับการนิเทศการสอนไว้ ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการส่งเสริมความเจริญงอกงาม

1.1 การจัดให้มีการฝึกอบรมด้านการเรียนการสอน เพื่อให้ครูได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักวิธีการสอนต่าง ๆ

1.2 ช่วยพัฒนาความรู้ทางวิชาการเฉพาะให้เทคนิควิธีการสอนอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

1.3 พัฒนาให้มีความเชื่อมั่นในการสอน และมีประสบการณ์ในการใช้สื่อ การเรียนการสอน

1.4 พัฒนาทัศนคติ และอุดมการณ์ในการทำงานให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

1.5 พัฒนาประมวลรายวิชา โครงการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์แก่ผู้เรียน

1.6 ร่วมมือจัดทำสื่อการสอนชนิดต่าง ๆ ที่จำเป็นและหาได้ในโรงเรียน และท้องถิ่น

1.7 ช่วยพัฒนาประสบการณ์การประเมินผลและเทคนิคการใช้ และเตรียม เครื่องมือประเมินผล

1.8 ช่วยวางแผนและพัฒนาผู้เรียนที่มีปัญหาการเรียนและปัญหาอื่น

2. การนิเทศมีความเป็นประชาธิปไตย

2.1 ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นผู้นำของการศึกษามากกว่าที่จะเป็น โดยตำแหน่ง ความสามารถของตนเอง พัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนให้ดีขึ้น

2.2 ต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ครูมีอิสระในการใช้ ความสามารถของตนเอง พัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนให้ดีขึ้น

2.3 เปิดโอกาสให้ครูมีความคล่องตัวในการดำเนินงานต่าง ๆ ส่งเสริมให้มี

ความคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการทำงาน

- 2.4 การใช้อำนาจหน้าที่ควรเป็นที่ยอมรับจากกลุ่ม และหมู่คณะ
- 2.5 ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2.6 อำนาจยอมเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีประชาธิปไตย ทุกคนมีโอกาสที่จะแสดง

ความสามารถและความเป็นผู้นำ

- 2.7 ผู้บริหารโรงเรียนศึกษานิเทศก์ ครู จะต้องร่วมมือกันเพื่อช่วยแก้ปัญหา

ด้านการเรียนการสอน

3. การนิเทศเป็นกระบวนการสร้างสรรค์

- 3.1 ผู้นิเทศและครูร่วมกันสร้างบรรยากาศ ในการนิเทศด้วยการประชุมปรึกษา

ร่วมกัน

- 3.2 ผู้นิเทศให้อิสระแก่ครูได้มีความคิดสร้างสรรค์ ตามความสามารถ

ของแต่ละคน

4. การนิเทศยึดหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์

- 4.1 ให้การยอมรับนับถือบุคคลอื่น เป็นพื้นฐานในการสร้างมนุษยสัมพันธ์
- 4.2 ให้ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ

4.3 สร้างความเชื่อถือ และศรัทธาให้เกิดความร่วมมือ ช่วยเหลือเพื่อสร้าง
มิตรภาพกับบุคคลอื่นๆ

5. การนิเทศเพื่อสร้างเสริมขวัญและกำลังใจ

- 5.1 ขวัญกำลังใจแก่ครูดี ย่อมส่งผลในการทำงานให้ดีขึ้นไปด้วย
- 5.2 ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนขึ้นอยู่กับขวัญของครูให้มีกำลังใจแก่ผู้เรียน
- 5.3 ครูเองก็ต้องการขวัญและกำลังใจ
- 5.4 การดำเนินงานควรจะเป็นไปด้วยความสมัครใจ ตามความสามารถ

ของแต่ละบุคคล

6. การนิเทศเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน

- 6.1 งานนิเทศเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน
- 6.2 งานนิเทศเป็นการปรับปรุงการสอนของครู

6.3 งานนิเทศเป็นการพัฒนาหลักสูตร

6.4 การประเมินผลการสอน มีความจำเป็นในการปรับปรุงการเรียนการสอน

7. การนิเทศเป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างงานนิเทศกับงานอื่น ๆ

7.1 การให้ความร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างงานนิเทศกับงานอื่น ๆ

7.2 การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานอื่น ๆ

หลักการนิเทศการสอนมีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน การนิเทศการสอนต้องผ่านครู และบุคลากรอื่นทางการศึกษาเพื่อจะไปสู่นักเรียน หลักการนิเทศการสอน จึงมุ่งที่ครูเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น หลักการนิเทศการสอนก็คือ พฤติกรรมของครูมีผลต่อพฤติกรรมนักเรียน หากครูได้แสดงถึงความรู้ความสามารถ และมีพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสมแล้ว คุณภาพของนักเรียนจะดีควบคู่ไปด้วย จากหลักการนิเทศภายในดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การนิเทศภายในจะบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ต้องยึดหลักการของความร่วมมือ ประชาธิปไตยความคิดสร้างสรรค์ มนุษยสัมพันธ์ที่ดี ส่งเสริมขวัญกำลังใจ

6. ขอบข่ายการนิเทศภายใน

ขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียน ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ได้นำแนวคิดของ กลิคแมน (Glickman. 1985 : 78) มาเป็นขอบข่ายในการนิเทศภายในโรงเรียน ดังที่นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

กลิคแมน (Glickman. 1985 : 54) จัดขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียนที่เน้นการนิเทศการสอนของครู ดังนี้

1. การให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง
2. การสร้างเสริมประสบการณ์ทางวิชาชีพ
3. การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
4. การพัฒนาหลักสูตร
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียน

ดังนั้น มีสถิติธรรม (2542 : 155) ได้กล่าวถึงขอบข่ายการนิเทศภายในไว้ดังนี้

1. อุดหนุนภารกิจการบริหาร โรงเรียนมากกว่าการสอน
2. ปัจจุบันเน้นการนิเทศการสอนของครู

จากขอบข่ายการนิเทศภายใน โรงเรียนดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนนั้น เน้นหรือใช้การนิเทศการสอนของครู เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

7. กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายใน นอกจากจะต้องอาศัยหลักการแล้ว จำเป็นต้องใช้กระบวนการนิเทศภายใน ดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน อย่างมีระบบจึงจะทำให้การนิเทศภายในบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา ได้กำหนดกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ข : 97 – 100) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้ ในการสังเคราะห์งานวิจัยด้านกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการนิเทศการศึกษากระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนและการมีส่วนร่วมของศึกษานิเทศก์ในการส่งเสริมสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียน พบว่า ด้านกระบวนการนิเทศการศึกษา ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบการนิเทศโดยใช้กระบวนการนิเทศใกล้เคียงกัน 5 รูปแบบ คือ

1. การนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการสอนคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน คือ ศึกษาปัญหาและสาเหตุเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนา สร้างความคุ้นเคย และสร้างความตระหนักในการพัฒนาให้ความรู้และสร้างความชำนาญ การสังเกตการสอนในชั้นเรียน และการสร้างขวัญและกำลังใจ

2. การนิเทศการสอนแบบพึ่งตนเองในโรงเรียนบ้านร่องเตี้ยว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ใช้กระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน คือ สร้างความรู้ความเข้าใจก่อน การดำเนินงานประชุมวางแผนการดำเนินงาน ดำเนินงานการนิเทศ สร้างขวัญและกำลังใจ และประเมินผลการดำเนินงาน

3. การนิเทศโรงเรียนประถมศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอ สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ใช้กระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน คือ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ วางแผนการนิเทศ สร้างสื่อเครื่องมือนิเทศ ปฏิบัติการนิเทศ

และการประเมินผลสรุป รายงาน

4. พุทธิกรรมที่ปฏิบัติ และคาดหวังในการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ใช้กระบวนการนิเทศ 4 ขั้นตอน คือ
การวางแผนการนิเทศ การสร้างสื่อเครื่องมือนิเทศ และพัฒนาวิธีการนิเทศและการประเมินผล
รายงานผล

5. รูปแบบการประสานงานการนิเทศ เป็นการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษา
ศึกษาอำเภอ ในจังหวัดอุดรธานีใช้กระบวนการนิเทศ 3 ขั้นตอน คือ การประสานการเตรียมการ
นิเทศการประสานการปฏิบัติงานนิเทศ และการประสานการประเมินผล การรายงานผล

จากรูปแบบการนิเทศดังกล่าว สรุปได้ว่า ขั้นตอนสำคัญของการนิเทศภายใน คือ
การเตรียมการนิเทศ การดำเนินงานนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ ในแต่ละขั้นตอน
จะมีลำดับขั้นในการดำเนินดังนี้

การเตรียมการนิเทศภายในโรงเรียน

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ
2. การวางแผนและกำหนดทางเลือก
3. การประชุมวางแผนดำเนินการ
4. การจัดสร้างตารางปฏิบัติการนิเทศ
5. การสร้างสื่อและเครื่องมือ
6. การให้ความรู้ในเรื่องที่จะนิเทศ
7. การเตรียมการนิเทศ

การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน

1. การนิเทศตามแผนที่กำหนด
2. การสร้างขวัญและกำลังใจ

การประเมินผลการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน

1. การกำกับติดตามผล
2. การประเมินและรายงานผล
3. การวัดและประเมินผลการเรียน

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2540 : 270 – 275) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารงาน นิเทศไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดก่อนที่ผู้นิเทศจะดำเนินการนิเทศผู้นิเทศต้องทราบ สภาพ ปัจจุบันและความต้องการของผู้รับการนิเทศ สภาพปัจจุบันเป็นสภาพที่เป็นจริง และกำลังเป็นอยู่ ในปัจจุบันส่วนความต้องการ หมายถึงจุดสุดท้ายที่ต้องการจะไปถึงเป็นสภาพที่คาดหวังว่าจะเกิด อย่างไรก็ตาม การกำหนดสภาพที่ต้องการและคาดหวังว่าจะเกิดนั้น มิใช่จะกำหนดลอย ๆ ตามใจ ใครก็ได้แต่ต้องกำหนดโดยคำนึงถึงองค์ประกอบมากมายที่ควรจะนำมาศึกษาและพิจารณา ประกอบ คือ

1. นโยบายของสถานศึกษาในด้านการนิเทศ
2. ปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา
3. ข้อมูลที่ได้จากสภาพปัจจุบัน หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ทั้งทรัพยากรบุคคล

และวัตถุประสงค์

4. ผลการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อสภาพปัญหาและความต้องการนิเทศ พบว่า มีงานมากมายที่ต้องการดำเนินการในเวลาเดียวกัน แต่สถานศึกษาก็มีข้อจำกัด ทั้งในด้านบุคลากร และงบประมาณ และทรัพยากรอื่นจึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ โดยพิจารณาจากประเด็นต่อไปนี้

- 4.1 ขนาดและขอบข่ายของปัญหาที่เกิดขึ้น
- 4.2 ความรุนแรงของปัญหาที่พบ
- 4.3 ข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่

5. นโยบายและความต้องการเร่งด่วนในเรื่องนั้น ๆ เมื่อได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการนิเทศแล้ว ก็จะได้อ่างแผน การจัด โครงการนิเทศต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการจัดทำโครงการนิเทศ วางแผนตามลักษณะงาน นิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง วิธีการที่อาศัยหลักการและเหตุผล และข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สภาพปัจจุบันและปัญหา ความต้องการของสถานศึกษาว่า มีความต้องการนิเทศในด้านใดบ้าง แล้วนำมาจัดทำแผนและโครงการต่อไป ในการวางแผนยังกำหนดวิธีการว่าจะทำอย่างไรโดย

กำหนดเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน การจัดทำแผนงานและโครงการนั้น ต้องจัดทำล่วงหน้าก่อนที่จะดำเนินการนิเทศ เช่น ถ้าต้องการนิเทศในเรื่องการสอน จากการศึกษาพบว่า ครูอาจารย์ยังขาดการนำสื่อการสอนมาใช้ ยังใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากกว่าวิธีสอนอื่น จึงควรจัดทำแผนงานและโครงการนิเทศในด้านการส่งเสริมการใช้สื่อการสอน โครงการสาธิตการสอน แบบต่าง ๆ เป็นต้น การจัดทำแผนงานและโครงการ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำรายละเอียดของแผน ซึ่งเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ให้เฉพาะมากขึ้น และกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. แจกแจงกิจกรรมการนิเทศที่จะทำให้โครงการนั้น
2. กำหนดแผนงานการนิเทศ รวมถึงการกำหนดหน่วยปฏิบัติค่าใช้จ่ายเวลา และสถานศึกษา เป็นต้น

3. จัดทำงบประมาณ โครงการ การขออนุมัติ และการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงาน การดำเนินการนิเทศเป็นการนำแผนงาน หรือโครงการ ไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ตามความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งจะมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. การให้ความรู้ในงานที่ปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร และจะทำอะไรจึงจะทำให้ได้ผลงานออกอย่างมีคุณภาพ เป็นความจำเป็นสำหรับการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่เพื่อจะได้สร้างความเข้าใจกันและทำให้การนิเทศนั้นได้ผล

2. การปฏิบัติงาน ประกอบด้วยการปฏิบัติงานที่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่ายคือ

- 2.1 ผู้รับการนิเทศ เป็นขั้นที่ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติตามความรู้ความสามารถที่ได้รับ
- 2.2 ผู้ให้การนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้ให้การนิเทศจะทำการนิเทศและดูแลให้ผู้รับการนิเทศได้ทำงานสำเร็จตามที่วางไว้
- 2.3 ผู้บริหารเป็นผู้ที่สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารสถานศึกษาจะให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่าย วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือใช้ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้

การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างได้ผล

3. การสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้รับการนิเทศควรได้รับการเสริมกำลังใจ โดยเฉพาะจากฝ่ายบริหารเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและทำงานด้วยความพึงพอใจ การสร้างขวัญและกำลังใจควรปฏิบัติไปพร้อม ๆ กับการทำงาน จึงจะได้ผล

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการนิเทศ การประเมินผลเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินผล ได้แก่ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ทำการประเมินผล หลักการที่ใช้ในการประเมินผล มีดังนี้

1. การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือ โดยการตั้งจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การใช้เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมรวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ เป็นที่ยอมรับของฝ่ายนิเทศ ครูอาจารย์ และนักเรียนนักศึกษา

2. การประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการนิเทศ ที่จำเป็นต้องทำเมื่อได้จัดทำโครงการนิเทศแล้ว

3. การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลจากหลายฝ่าย ทั้งจากผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

4. การประเมินผลสามารถทำได้ 2 ระยะ คือ การประเมินผลระหว่างโครงการ (Formative Evaluation) เพื่อจะได้พิจารณาวิธีดำเนินการเพื่อปรับปรุงโครงการ ส่วนการประเมินผล สรุปเป็นการประเมินผลเพื่อการตัดสินใจถึงผลที่ได้รับจากโครงการ

5. การประเมินผลเป็นระบบ มี 3 ส่วน คือ

5.1 การประเมินผลที่ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การประเมินผลที่มุ่งตัวนักเรียน นักศึกษา เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน

5.2 การประเมินผลที่กระบวนการ เป็นการประเมินขณะดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงโครงการ

5.3 การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินผลหลังจากดำเนินการตามโครงการแล้ว พิจารณาผลที่ได้จากโครงการว่า บรรลุจุดมุ่งหมายตั้งไว้หรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544 : 45 – 47) ได้กล่าวถึง กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา หมายถึง การเก็บรวบรวม ข้อมูล ที่แสดงสภาพปัจจุบันของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำมาพิจารณา เก็บข้อมูลที่แสดงภาพปลายทาง หรือสภาพความสำเร็จของงาน ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อมูลแสดงความสำเร็จของงาน หรือดีกว่า หรือสูงกว่า แสดงว่าความจำเป็นที่ จะต้องปรับปรุงแก้ไขไม่มี แต่จะต้องมีการเพิ่มความคาดหวังให้พัฒนาต่อไป แต่ถ้าข้อมูลแสดง ภาพปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงสภาพความสำเร็จของงาน หรือด้อยกว่า ก็แสดงว่า มีความต้องการและความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไขการประเมินความต้องการและความจำเป็น โดยดำเนินการ ได้ดังนี้

1.1 กำหนดสิ่งที่จะประเมินและองค์ประกอบที่จะประเมิน

1.2 กำหนดสภาพความสำเร็จและเกณฑ์ที่ประเมิน

1.3 กำหนดวิธีการ เครื่องมือ และระยะเวลาที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล

1.4 กำหนดแหล่งข้อมูล

1.5 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6 วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำเป็นสารสนเทศ

1.7 พิจารณาเปรียบเทียบสารสนเทศแสดงสภาพปัจจุบันกับสภาพความสำเร็จ ของงานหรือสภาพปลายทาง โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการพิจารณา ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาต่อไปหรือไม่

1.8 เขียนข้อความที่แสดงถึงสภาพที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น

1.9 เรียงลำดับความต้องการและความจำเป็นที่จะพัฒนาแล้วนำเสนอให้

ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงอยู่เสมอ

2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ผล หรือข้อมูลที่ได้จากการประเมิน และองค์ประกอบที่ส่งผลต่อสภาพความสำเร็จของงานเพื่อ ประโยชน์ในการกำหนดจุดที่จะพัฒนาและการประเมินแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา การเลือกจุดที่จะ พัฒนาให้เหมาะสม ทำให้การนิเทศของโรงเรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ จุดที่พัฒนา อาจพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 2.1 ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน
- 2.2 เจตคติต่อวิชาชีพ
- 2.3 ค่านิยมในการพัฒนาตนเอง
- 2.4 ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 2.5 ความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนานักเรียน

3. การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา เป็นการพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ที่จะใช้ในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้มีความเป็นไปได้หรือมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยคำนึงถึงจุดที่จะพัฒนาหรือข้อจำกัดของหน่วยงาน การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้คือ

- 3.1 รวบรวมข้อมูลแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา
- 3.2 พิจารณาแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา
- 3.3 พิจารณาข้อดีข้อเสียของแนวทางเลือกที่มีความเป็นไปได้
- 3.4 เลือกแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมที่สุดที่จะให้บรรลุความต้องการ

4. การลงมือปฏิบัติ เป็นการนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้มาลำดับขั้นตอนการดำเนินการและกำหนดสิ่งสนับสนุนในการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ คือ

- 4.1 กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ
- 4.2 กำหนดสิ่งสนับสนุนในการดำเนินการ ซึ่งได้แก่ งบประมาณ บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

- 4.3 กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ
- 4.4 วางแผนติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 4.5 จัดทำแผนนิเทศของโรงเรียน
- 4.6 ประชุมชี้แจง และมอบหมายงานให้ตรงความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน
- 4.7 ผู้ปฏิบัติงานลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ตามปฏิทินปฏิบัติงาน

5. การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านการดำเนินการนิเทศ ผลที่ได้ระหว่างดำเนินการ และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนนิเทศ ข้อมูลที่ได้ นำไปเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของงาน หากว่าไม่ประสบความสำเร็จตาม

ที่กำหนดไว้ก็ต้องพิจารณาว่า มีข้อบกพร่องตรงไหน อย่างไร และหาวิธีการพัฒนาให้ดีขึ้น หรือหากพบว่าการดำเนินการตามแผนนิเทศบรรลุผลที่คาดหวังไว้ แต่จากการดำเนินการพบว่ามีวิธีการที่ดีกว่ามีประสิทธิภาพสูงกว่า ก็อาจพิจารณาปรับปรุงให้ดีขึ้นอีกได้

ส่นัน มีสัจธรรม (2542 : 155) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้ กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนมี 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
3. การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา โดยคำนึงถึงจุดที่จะพัฒนาหรือข้อจำกัด

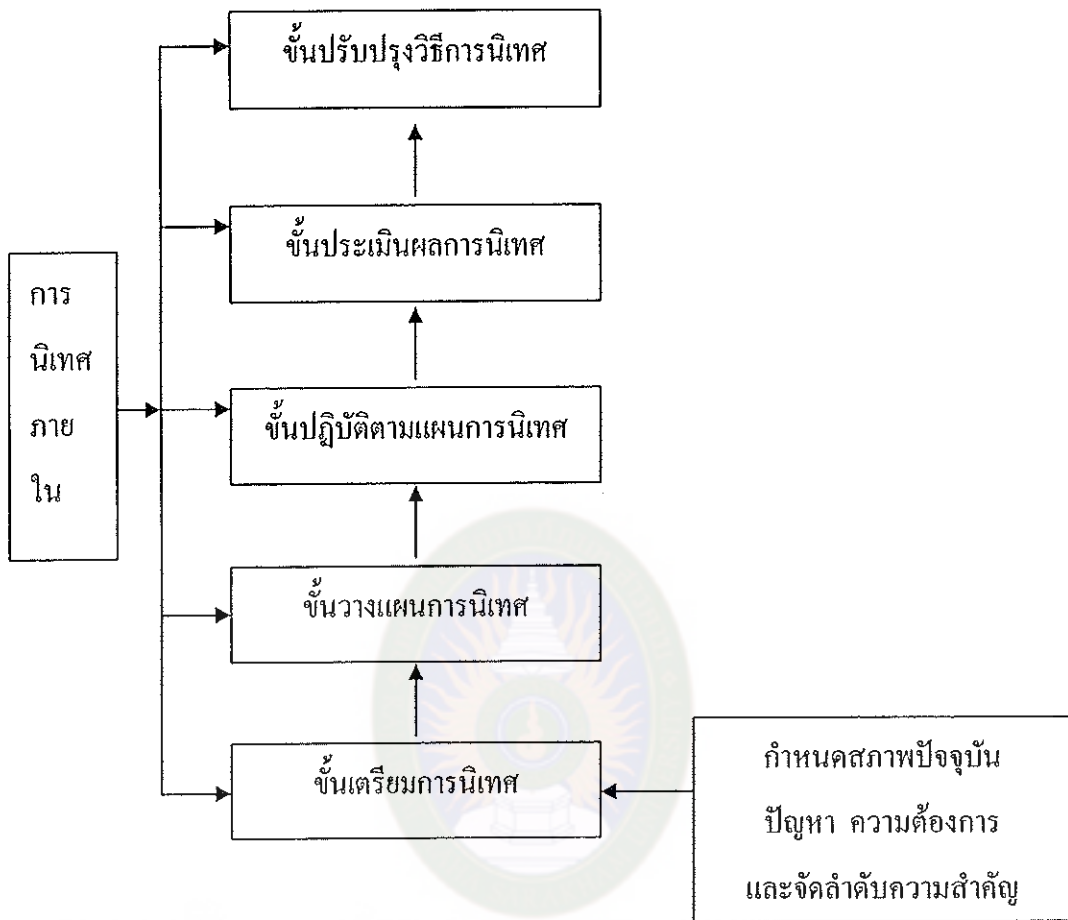
ทางหน่วยงาน

4. การลงมือปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การกำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ
5. การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข รวมถึงขั้นการเผยแพร่ ขยายผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ก : 125 – 126) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ คือ การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการนิเทศ
2. ขั้นวางแผนการนิเทศ
3. ขั้นปฏิบัติการตามแผนการนิเทศ
4. ขั้นประเมินผลการนิเทศ
5. ขั้นปรับปรุงแก้ไขวิธีการนิเทศ

ขั้นตอนการนิเทศภายใน 5 ขั้นตอน สรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการนิเทศตามกระบวนการนิเทศภายใน

จากกระบวนการข้างต้นดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องยึดกระบวนการเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบที่ชัดเจน

8. เทคนิควิธีการนิเทศภายในโรงเรียน

เทคนิควิธีการนิเทศภายในเป็นสิ่งสำคัญต่อการนิเทศภายในโรงเรียน เพราะเป็นวิธีการดำเนินการนิเทศภายในที่สามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ได้ตรงตามสภาพปัญหา ซึ่งมีนักการศึกษา กล่าวไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2540 : 267 – 270) ได้กล่าวถึงเทคนิคการนิเทศภายในไว้ดังนี้ การนิเทศภายในสถานศึกษาสามารถทำได้หลายรูปแบบ รวมทั้งสามารถผสมผสานแต่ละรูปแบบเข้าด้วยกัน แต่จะใช้รูปแบบใดเมื่อใดนั้นควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของสถานศึกษาเป็นสำคัญ วิธีการที่สถานศึกษาสามารถนำมาใช้มีดังนี้

1. การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ ซึ่งสามารถเป็นการบรรยายที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจของวิทยากรไปสู่ครูอาจารย์การให้ความรู้ของวิทยากรสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่

1.1 การบรรยายโดยวิทยากรคนเดียว มาบรรยายโดยมีครูอาจารย์เป็นผู้รับฟังการเชิญวิทยากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิได้รับการยอมรับและให้ความสนใจของครูอาจารย์มาก ซึ่งอาจจะจัดเป็นกลุ่มใหญ่หรือเล็กก็ได้ เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดได้โดยสะดวกและเปลืองค่าใช้จ่ายน้อย

1.2 การบรรยายโดยวิทยากรหลายคน วิทยากรจะมาเป็นทีม แต่ละคนจะมีความชำนาญเชี่ยวชาญในเรื่องของตน การบรรยายโดยวิทยากรหลายคนช่วยให้บรรยากาศน่าสนใจและสามารถช่วยกันพูดช่วยกันเสริม ลักษณะนี้คล้ายกับการจัดสัมมนาหรือจัดแบบซิมโพเซียม (Symposium) มีการอภิปรายประกอบด้วย

1.3 การบรรยายโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ เป็นการบรรยายโดยใช้สื่อการสอนช่วย เช่น แผ่นใส สไลด์ แผนภูมิ ประกอบการบรรยาย สื่อการสอนเป็นสิ่งเร้าที่น่าสนใจ และทำให้ผู้รับการนิเทศมีความเข้าใจในเรื่องที่บรรยายได้มากขึ้น

2. การเชิญสถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทห้างร้านสาธิตอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ในการเรียนการสอนปัจจุบันโดยเฉพาะด้านวิชาชีพ และการสาธิตจึงเป็นเทคนิควิธีที่ใช้ความรู้ที่มุ่งให้ผู้นิเทศได้เห็นการดำเนินการ กระบวนการทำงานของอุปกรณ์เครื่องมือที่คล้ายกับสถานการณ์จริงแต่ควรจะเป็นกลุ่มเล็ก และใช้วิธีการอื่นควบคู่กันไป

3. การไปศึกษาดูงานตามหน่วยงาน เช่น สถานศึกษา สถานประกอบการ และโรงงานอุตสาหกรรม การออกภาคสนาม (Field Trip) นี้ เป็นเทคนิควิธีที่ต้องเดินทางออกจากสถานศึกษาไปยังแหล่งอื่น เพื่อศึกษาการเยี่ยมชมสถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งหน่วยงานอื่น จะพาชมสถานที่สาธิตอุปกรณ์เครื่องมือ ชี้แจง บรรยายหรือจัดฉายแผ่นใส สไลด์ประกอบการบรรยาย จะพาชมสถานที่สาธิตอุปกรณ์เครื่องมือ ชี้แจง บรรยาย หรือจัดฉายแผ่นใส สไลด์ประกอบการบรรยาย แล้วแต่หน่วยงานนั้นจะนำเสนอให้ชม การไปทัศนศึกษาดูงานที่เป็นที่นิยมของครูอาจารย์ เพราะเป็นประสบการณ์ตรงและได้พักผ่อนจากการเดินทาง

4. สถานศึกษาจัดแหล่งและบริการทางวิชาการ เช่น จัดห้องสมุดอาชีพ มุมอ่านหนังสือ นิทรรศการ ตลาดนัดแรงงาน เป็นต้น เป็นเทคนิควิธีที่เป็นการส่งเสริมทางด้านวิชาการให้กับครูอาจารย์

5. การสนทนาทางวิชาการ เป็นการจัดประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการจัดกิจกรรมที่มีหัวข้อ และอาจจะจัดเป็นครั้งคราวตามแต่ความสะดวกของสถานศึกษา การสนทนาทางวิชาการนี้ สามารถเชิญวิทยากรทั้งจากภายนอกหรือวิทยากรภายในสถานศึกษา

6. การนิเทศเป็นกลุ่มใหญ่ เป็นการนิเทศที่ผู้เข้ารับการนิเทศมีมากกว่า 10 คน ขึ้นไป ผู้ให้การนิเทศอาจมีจำนวนมากกว่า 1 คนขึ้นไป จุดมุ่งหมายของการนิเทศมักจะเป็นกิจกรรมที่เป็นการให้ความรู้เพื่อให้เกิดทักษะในการทำงาน การนิเทศสามารถใช้เทคนิควิธีในการบรรยายโดยใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เช่น การฉายสไลด์ แผ่นใส วิดีโอทัศน์ ภาพยนตร์ ตลอดจนสาธิตรวมถึงการดูงานและทัศนศึกษาได้

จากเทคนิคและวิธีการนิเทศภายในดังกล่าวข้างต้น เป็นวิธีการที่ใช้ในการนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานภาพและสถานการณ์ของโรงเรียนนั้น ๆ ตามความเหมาะสม

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 7) กล่าวว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน เป็น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ ได้ด้วยตนเองเต็มศักยภาพประสิทธิภาพการเรียนจากการปฏิบัติจริงปรับบทบาทของครู จากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการเรียนในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนการสอน ถ่ายทอดความรู้ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี เพื่อการเรียนการสอน และกระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 24-26) ยังกล่าวอีกว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ทุกระดับถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ และมีความสุข โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สาระการเรียนรู้ และบูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับการศึกษา และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนชุมชนและประเทศชาติ ให้มีการประเมินตามสภาพจริง โดยมีแนวทางการศึกษาด้านกระบวนการเรียนการสอนดังนี้

1. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับ
ความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 22) กล่าวว่า ก่อนจะมีการจัด
กิจกรรมการเรียนรู้ต้องเริ่มจากการสำรวจความต้องการ ชั้นแรกควรศึกษาธรรมชาติ และกำหนด
ความต้องการของผู้เรียน โดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย หรือทำแบบทดสอบก่อนเรียน
เพื่อสร้างและกระตุ้นความสนใจ สำหรับความสนใจ และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนรายบุคคล
เป็นแนวสำหรับการดำเนินการ หลังจากนั้นครูต้องเตรียมเนื้อหาสาระวิชาในหลักสูตรและ
จุดประสงค์ของการเรียนรู้ให้เข้าใจต้องเห็นว่าหลักสูตรต้องการอะไร และทำไม เพื่อการวางแผน
จัดกระบวนการเรียนรู้ ให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน และหากเป็นไปได้ควรเชื่อมโยงกับการ
เรียนรู้ให้สอดคล้องกันกับวิถีชีวิตจริง และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด
ทั้งนี้ครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจและความ
ถนัดอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนได้
ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจรายบุคคล

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 8) ได้กล่าวถึงวิธีการทำให้ผู้เรียนได้เรียนตาม
ความถนัดและความสนใจว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่ม
ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาคน สุนทรียศิลป์ สังคมศึกษา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี การงานและอาชีพ และภาษาต่างประเทศ ผู้เรียนต้องเรียน กลุ่มใดบ้างเป็นไป
ตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้นสำหรับการเรียนรู้เลือก ไม่มีการกำหนดไว้ใน
โครงสร้างว่าจะต้องเรียนรู้อะไรเพื่อให้สถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้เรียนได้มีการปรึกษาหารือ
ร่วมกัน โดยสนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ทั้งนี้มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นตามช่วงชั้น
ที่สูงขึ้น ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องร่วมมือกับบุคคล องค์กรสถาบันต่าง ๆ ในการพัฒนาหลักสูตร
ระดับท้องถิ่น มีการปรึกษาหารือกับผู้ปกครอง ผู้เรียนในการจัดสาระการเรียนรู้เลือกผู้เรียน
จึงจะได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจในภาพของรายวิชาของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
พื้นฐานทั้ง 8 กลุ่ม ซึ่งผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้อยู่เป็นไปตามธรรมชาติของผู้เรียนว่า
บางประสบการณ์มีความถนัด บางประสบการณ์ไม่มีความถนัดและไม่สนใจ จึงเป็นบทบาท
หน้าที่ของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่ออย่างน้อยที่สุดให้เกิดความสนใจ

และเห็นความสำคัญ

ไพท สิทธิสุนทร (2543 : 24–26) ให้ทัศนะว่า การค้นหาสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเรียนรู้อาจเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการสร้างสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง ฉะนั้นการที่เด็กได้มีโอกาสเลือกเรียนรู้สิ่งที่สนใจ เขาจะเรียนรู้อย่างเต็มใจ และมีความสุข ครูควรสังเกตหรือซักถามว่าเด็กสนใจอยากจะทำอะไร จากนั้นจัดการเรียนการสอนให้เปิดกว้างยืดหยุ่นเพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ได้เรียนหรือทำกิจกรรมที่ตนสนใจ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นมีลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ ครูต้องให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนอง ความแตกต่างของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ให้สนองความแตกต่างของผู้เรียน ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว แต่วิธีคิดหรือปรัชญาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า แม้ผู้เรียนจะมีอายุเท่ากัน แต่จะมีความพร้อม ความสามารถ ความถนัดในการเรียนรู้ (บางคนถนัดฟังแล้วคิด บางคนถนัดเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติ) และพื้นฐานประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เนื่องจากความแตกต่างดังกล่าวของผู้เรียนมีความสำคัญมาก ที่ครูจะถ่ายทอดเนื้อหาและทักษะให้สอดคล้องกับความพร้อม ความสามารถ ตลอดจนความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละคนและผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด หากพวกเขามีโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามระดับความพร้อมและความสามารถของพวกเขาเองแนวทางจัดการเรียนรู้ ให้สนองความแตกต่างของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนนั้นถือว่าเป็นสิ่งใหม่ แตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิม ๆ ที่ใช้จัดอยู่ในสถานศึกษาโดยทั่วไปขณะนี้ ดังนั้นหากครูคนใดอยากจัดการเรียนการสอนในแนวทางใหม่ดังกล่าว สิ่งสำคัญที่สุดคือ การหาแนวร่วมหรือเพื่อนครูอย่างน้อยสักคนหนึ่งที่ร่วมแนวทางเดียวกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเป็นกำลังใจแก่กัน ค้นหาสิ่งที่เด็กรู้และสนใจ การประเมินความรู้ ความสนใจ และความสามารถของเด็ก ก่อนตัดสินใจจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะทำให้ครู สามารถจัดการเรียนการสอนที่สนองความแตกต่างของผู้เรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ปัจจัยสำคัญในการจัดชั้นเรียนที่มุ่งสนองความแตกต่างของผู้เรียนปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน จะเกิดขึ้นได้โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนทำงานกลุ่ม จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้

ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง สอดคล้องความต้องการของผู้เรียน ชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งเป้าหมายที่วางไว้

2. การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 11) ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด ทั้งร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลแวดล้อม การฝึกทักษะกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทำงานที่สำคัญ การสรุปความรู้ด้วยตนเองและการได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 20) กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สารและกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้ เต็มตามความสามารถสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมและปฏิบัติจริงมากที่สุด โดยค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ครูคอยแนะนำแต่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการจัดกิจกรรม ได้มีผู้กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2539 : 1) ได้ให้หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางไว้ 5 ประการ ได้แก่ ประการแรก ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Construct) โดยแสวงหาข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สร้างความหมายแก่ตนเอง สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปข้อความรู้ ประการที่สอง ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด (Participation) ประการที่สามให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันมากที่สุด เท่าที่จะทำได้ (Interaction) ประการที่สี่ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ “กระบวนการ” ควบคู่ไปกับผลงาน ข้อความที่สรุปได้ (Process/Product)

ประการที่ห้า ให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (Application)

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10 (2539 : 10) กล่าวถึง หลักการจัดการศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 7 ประการ ได้แก่ ประการแรก การเรียนรู้ ที่มวมมีความหมายกับนักเรียน (Meaningful) ประการที่สอง การเรียนรู้เป็นทรัพย์สินทาง ปัญญาระหว่างบุคคล (Personal possession) ประการที่สาม การเรียนรู้ที่ดีต้องมีการประยุกต์ใช้ อย่างกว้างขวาง (Generalization and Application) ประการที่สี่ การเรียนรู้ควรตอบสนองความ แตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences) ประการที่ห้า ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิด การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active agents of leaning) ประการที่หก การจัดการเรียนการสอน ควรเป็นบูรณาการ และพัฒนาการในตัวผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ (Wholeness) ประการที่เจ็ด ผลสำเร็จในการจัดการศึกษาได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ (Learning behavior) หลักการจัดการศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้นักเรียน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกิด การรู้เห็นจริงด้วยตนเอง (Insight) มีความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) และมีเสรีภาพแห่ง การเรียนรู้ (Freedom) ตลอดจนให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ (Process) เพื่อส่งเสริม ให้ผู้เรียน ได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพของตนและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542 : 9 – 12) สรุปหลักการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลางไว้สามประการ คือ ประการแรก หลักการสำคัญของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมาย ต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสอน สัมพันธภาพระหว่างผู้เรียน ครูคือผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ ผู้เรียนมีโอกาสเห็น ตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิมและการศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์เรียนรู้ของผู้เรียน หลาย ๆ ด้าน พร้อมกัน ไป ประการที่สอง หลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ได้แก่ การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ควรเป็น ไปอย่างมีชีวิตชีวา เกิดขึ้นจากแหล่งต่าง ๆ กัน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ เป็นการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ และมีความหมาย แก่ผู้เรียน ประการที่สาม หลักการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ได้แก่ ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดกลุ่ม เป็นแหล่งความรู้ ที่สำคัญ ยึดการค้นพบตนเองเป็นวิธีการสำคัญ เน้นกระบวนการ (Process) เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน สรุปได้ว่า หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้น

นักเรียนเป็นศูนย์กลางก็คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หน่วยศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 12 (สุพล วังสินธ์, 2542 : 39) ได้รวบรวมลักษณะการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางไว้ แปดประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน ประเด็นที่สอง เน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้กระทำจริง ประเด็น ที่สาม ไม่ควรมีบรรยากาศของการใช้อำนาจข่มขู่ หลีกเลี่ยงการลงโทษและตำหนิจุดด้อย ชื่นชม ในจุดเด่น ประเด็นที่สี่ หลีกเลี่ยงในการทำ ตามแผนในกรณีที่ต้องการฝึกให้ผู้เรียนเกิดความคิด สร้างสรรค์ ประเด็นที่ห้า เสริมศักยภาพของแต่ละคนให้มากที่สุด จัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ประเด็นที่หก เน้นการมีส่วนร่วม ครูเป็นเพียงผู้จัดกิจกรรม เป็นที่ปรึกษาและร่วมประเมินผล ประเด็นที่เจ็ด เน้นการทดสอบเพื่อพัฒนาศักยภาพ เท่ากับการทดสอบเพื่อผ่านจุดประสงค์ ประเด็นที่แปด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกในสิ่งที่เขาพอใจที่จะศึกษาเพื่อบรรลุจุดประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 29-30) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางขึ้น โดยกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนการสอนของผู้เรียน 9 ประการ และตัวบ่งชี้ของครู 10 ประการ เป็นเครื่องตรวจสอบว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียน หรือการสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อนั้นได้เกิดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ดังนี้

ตัวบ่งชี้ของผู้เรียน 9 ประการ ได้แก่

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออก

อย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเอง

และร่วมด้วยช่วยกัน

6. ผู้เรียน ได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7. ผู้เรียน ได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ
ของตนเองอย่างมีความสุข

8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัย และมีความรับผิดชอบในการทำงาน

9. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนใฝ่หาความรู้
อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ประการ ได้แก่

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ

2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้าหัวใจ และเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิด
การเรียนรู้

3. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง

4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้แสดงออก และคิด

อย่างสร้างสรรค์

5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี ปรับปรุง

ส่วนด้อยของผู้เรียน

7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด แก้ปัญหา และการค้นพบความรู้

8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับ

ชีวิตจริง

9. ครูฝึกฝนกิจกรรมรายท และวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย

10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะตัวบ่งชี้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน และพฤติกรรมการสอนของครูมีลักษณะต่อเนื่องผสมผสานกลมกลืนกัน ตัวบ่งชี้หลายข้ออาจเกิดขึ้น ได้ทั้งก่อน การเรียนการสอน ระหว่างการเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอน ตัวบ่งชี้การเรียน การสอนที่ยึดผู้เรียนสำคัญที่สุดขณะนี้ ได้เผยแพร่ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยปฏิบัติ อย่างกว้างขวาง มีการปรับแต่งเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทแต่ละหน่วยงาน ได้มีนักวิชาการกล่าวถึง การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 17-46) ยังได้ กล่าวถึงเทคนิควิธีการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้หกวิธี ได้แก่ วิธีแรกการจัดการเรียนการสอนโดยทางอ้อม (Indirect instruction) เป็นวิธีที่มีแนวคิดพื้นฐานยังผู้เรียนมีวุฒิภาวะสูงขึ้น ยังต้องมีความรับผิดชอบ ที่จะค้นหา ค้นพบความรู้และข้อสรุปความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนมากขึ้น ตัวอย่าง เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบค้นพบ (Discovery) แบบสืบค้น (Inquiry) แบบแก้ปัญหา (Problem) แบบสร้างแผนผังความคิด (Concept mapping) วิธีที่สอง การศึกษาเป็นรายบุคคล (Individual study) จุดมุ่งหมายของ การศึกษารายบุคคลคือ การพัฒนาตนเองและการฝึกทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตกิจกรรมที่ครู สามารถเลือกใช้ให้ผู้เรียนปฏิบัติในการศึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ ชุดการสอน ศูนย์การเรียน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน โครงการ การค้นคว้าอย่างอิสระ การสืบค้น วิธีที่สาม การจัดการเรียน การสอนที่สัมพันธ์กับเทคโนโลยี (Technology – related instruction) เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน ได้แก่ สิ่งพิมพ์ แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียน (Learning center) ชุดการสอน (Instruction package) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer assisted instruction : call) บทเรียนสำเร็จรูป (Programmed text) วิธีที่สี่ การจัดการเรียนการสอน แบบเน้นปฏิสัมพันธ์ เป็นวิธีที่เน้นการอภิปราย การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถาม-ตอบ และการทำงานกลุ่มย่อยแบบร่วมมือกัน วิธีที่ห้า การจัดการเรียนการสอน แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential instruction) เป็นวิธีที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่า ผลการปฏิบัติ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียน อาจอยู่ในรูปโครงการ เกมส์ สถานการณ์ การทำงาน การทัศนศึกษา การสัมภาษณ์ สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมุติ ละคร การสร้าง หุ่นจำลอง วิธีที่หก การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative learning) องค์ประกอบสำคัญของการเรียน แบบร่วมมือ ได้แก่ การพึ่งพาอาศัยกัน การปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด หน้าที่และความรับผิดชอบ ของแต่ละบุคคล ทักษะทางสังคม และกระบวนการกลุ่ม

สรุป การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ เรียนรู้ตามสภาพจริง มีวิธีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล มีวิธีการจัดการเรียนการสอนอยู่หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่ครูจะต้อง พิจารณานำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แผนการเรียนรู้ เป็นหลักสูตรที่ควรพัฒนามาจากหน่วยงานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ จึงเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวที่กล่าวถึงประสบการณ์การเรียนรู้ตามหัวข้อกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการวัดผลที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ส่วนแผนการเรียนรู้จะแสดงการจัดการเรียนการสอนตามบทเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้เป็นรายวัน หรือรายสัปดาห์

1. ความหมายของแผนการสอน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของแผนการสอนไว้ดังนี้

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2545 : 2) กล่าวว่า แผนการสอนหมายถึงการวางแผนการสอนหรือเตรียมการสอนล่วงหน้าที่จะทำการสอน แล้วจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ใครก็ตามที่จะทำการสอนในวิชานั้น ๆ สามารถใช้เป็นแนวทางในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2543 : 1) ให้ความหมายของแผนการสอนว่า หมายถึงแผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนในรายวิชาหนึ่ง เป็น การเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2545 : 409) ได้กล่าวถึงการวางแผนการเรียนรู้ไว้ ดังนี้ การวางแผนการเรียนรู้เป็นการจัด โปรแกรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้รายวิชาต่างๆ ไว้ล่วงหน้า เพื่อดำเนินการให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การวางแผนจัดการเรียนรู้จึงต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ การเรียนรู้ ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในชุมชน ประเทศและสังคมโลก จากการใช้ความหมายของนักการศึกษาหลายท่านสรุปได้ว่าแผนการสอน หมายถึง การเขียนบันทึกสิ่งที่ต้องการสอนไว้ล่วงหน้าและต้องเขียนให้สอดคล้องกับหลักสูตร และสภาพของผู้เรียน โดยเขียนวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การวัดผลประเมินผลตามลำดับ

2. การจัดทำรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของแผนการเรียนรู้

การจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางครูผู้สอนจะต้องใช้ทั้งหลักการจัดทำแผนการสอนในองค์ประกอบต่างๆ และหลักการแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง มาพิจารณาควบคู่กันไปในการออกแบบและจัดทำรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2543 : 85-129) ได้ระบุเกี่ยวกับหลักในการจัดทำแผนการสอน และขั้นตอนการเขียนแผน ดังนี้

2.1 หลักในการจัดทำแผนการสอน

ในการจัดทำแผนการสอน ครูผู้สอนต้องตอบคำถามสำคัญ 3 ข้อต่อไปนี้ให้ได้ คำถามดังกล่าวประกอบด้วย

1. สอนเพื่ออะไร
2. สอนอย่างไร
3. สอนแล้วได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่

คำถาม 3 ข้อข้างต้น คือองค์ประกอบที่สำคัญของแผนการสอนประกอบด้วย

1. จุดประสงค์การเรียนรู้ ที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้กับผู้เรียน เป็นการตอบว่า สอนเพื่ออะไร

2. การเรียนการสอน ที่จะทำให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

3. การวัดผลประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้และพฤติกรรมตาม

จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้จริงหรือไม่

2.2 ขั้นตอนการเขียนแผนการสอน

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนมีหรือบรรลุ ซึ่งมีทั้งความรู้ ทักษะ และ

เจตคติ จุดประสงค์การเรียนรู้จะได้อาจมาจากจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของวิชาหรือกลุ่ม

ประสบการณ์ และจุดประสงค์ในคำอธิบายรายวิชา การเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์นั้น

จะต้องเขียนให้ครอบคลุม พฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน และเขียนในเชิงพฤติกรรม จุดประสงค์สามารถ

จำแนกได้ 3 ด้านดังนี้

1. พุทธิพิสัย คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นความสามารถทางสมองหรือ ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาหรือในทฤษฎี

2. ทักษะ คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติที่ต้องลงมือทำ

3. จิตพิสัย คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม หรือ เจตคติ หรือ ความรู้สึกในจิตใจ

ระดับของจุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์การเรียนรู้ อาจแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านประกอบกันก็ได้ ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์การเรียน การสอน จะแบ่งเป็น 2 ระดับคือ ระดับที่ 1 จุดประสงค์ปลายทาง คือจุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมาย สำคัญที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ในการเรียนแต่ละเรื่อง หรือแต่ละแผนการสอนลักษณะ ของจุดประสงค์ปลายทาง

1. ตอบสนองพฤติกรรมสำคัญของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ ของวิชาและจุดประสงค์รายวิชาที่วิเคราะห์ได้จากคำอธิบายรายวิชา

2. สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่เป็นผลจากการเรียนรู้ โดย ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการปฏิบัติ และความรู้สึก เช่น เจตคติ และค่านิยมต่างๆ

3. การเขียนควรใช้คำบรรยายเป็นพฤติกรรมใหญ่ เช่น มีความรู้ ความเข้าใจในลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับที่ 2 จุดประสงค์นำทาง คือ จุดประสงค์ที่วิเคราะห์ ความแตกออกจากจุดประสงค์ปลายทางเป็นจุดประสงค์ย่อยโดยกำหนดพฤติกรรมสำคัญที่ คาดหวังให้เกิดแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนจากจุดย่อยไปจนถึงจุดใหญ่ ปลายทางในการสอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์นำทางไปสู่ จุดประสงค์ปลายทาง

วิธีเขียนจุดประสงค์นำทาง

ครูผู้สอนสามารถเขียนจุดประสงค์นำทางโดย

1. นำจุดประสงค์ปลายทางมาย่อยเป็นจุดประสงค์นำทางหลายๆ ข้อ ทำได้โดยการพิจารณาว่า ผู้เรียนควรต้องมีพฤติกรรมอะไรบ้างจึงจะเกิดการเรียนรู้ถึงจุดประสงค์ ปลายทางได้

2. ถ้ามีจุดประสงค์นำทางหลายข้อ ควรเรียงลำดับพฤติกรรมที่ต้องการ ให้เกิดขึ้นจุดประสงค์นำทางบางหัวข้อ จำเป็นต้องเขียนตามลำดับกัน แต่บางข้อเป็นอิสระต่อกัน

3. คำกริยาเชิงพฤติกรรมในจุดประสงค์นำทาง ควรแสดงพฤติกรรมที่ต่ำกว่าจุดประสงค์ปลายทาง

4. จุดประสงค์ปลายทางบางข้อไม่จำเป็นต้องมีจุดประสงค์นำทาง

5. เขียนในลักษณะจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เช่น ระบุลักษณะความแตกต่างระหว่างร่างกายที่สะอาดกับไม่สะอาด ได้บอกสาเหตุของความไม่สะอาดของร่างกายและระบุแนวทางแก้ไขได้

ขั้นที่ 2 การกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอน

เป็นการพิจารณาว่า การเรียนการสอนในแผนนั้น มีจุดเน้นหรือสาระสำคัญอะไร จะต้องสอนเนื้อหาใดจึงจะครอบคลุมครบถ้วน จะเลือกใช้เทคนิคหรือวิธีสอนใดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ และจะใช้สื่อการเรียนการสอนใดจึงจะสอดคล้องเหมาะสมกับกิจกรรมที่กำหนดการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย

การเขียนสาระสำคัญ

สาระสำคัญ หมายถึง ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อหา หลักการ วิธีการที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้รับหลังจากเรียนเรื่องนั้นๆ แล้ว ทั้งในด้านความรู้ความสามารถ เจตคติ สาระสำคัญจะเป็นข้อความที่เขียนในลักษณะสรุปเนื้อหา เป้าหมายอย่างสั้นๆ จะเขียนเป็นความเรียงคือเขียนเป็นข้อๆ ก็ได้

วิธีการเขียนสาระสำคัญ

1. พิจารณาจุดประสงค์การเรียนรู้ ว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม หรือความรู้ ความสามารถด้านใด
2. พิจารณาเนื้อหาว่า เป็นการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องอะไร เรียนแล้วผู้เรียนจะได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความคิดรวบยอดอะไรหรือได้รับประโยชน์ คุณค่าใดจากการเรียนเนื้อหานั้น
3. นำผลการพิจารณาจุดประสงค์การเรียนรู้มาประกอบกับการพิจารณาเนื้อหาแล้วเขียนเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนจะเรียน หรือสิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามแผนการสอนนั้น

การกำหนดเนื้อหา คือ รายละเอียดของเรื่องที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ วิธีการ และแนวปฏิบัติ การจะเขียนเนื้อหาสาระในการสอนแต่ละจุดประสงค์หรือแต่ละเรื่องได้นั้น ครูผู้สอนจะต้องศึกษาหาความรู้จากเอกสารตำราเรียน หนังสือ คู่มือครูและแหล่งความรู้ต่างๆ นำมาพิจารณาใช้ประกอบวัยและระดับของผู้เรียนทั้งในด้านความยากง่ายและความถูกต้องเหมาะสม การเขียนเนื้อหาสาระในแผนการสอน ครูจะเขียนเนื้อหารายละเอียดทั้งหมดไว้ในแผนการสอนตามหัวข้อที่อยู่ในแผนการสอนก็ได้ แต่หากรายละเอียดของเนื้อหาไม่มากควรเขียนเฉพาะหัวข้อเรื่องเนื้อหานั้นๆ ไว้ ส่วนรายละเอียดให้นำไปไว้ในส่วนท้ายแผนการสอน หรือนำส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระของทุกแผนการสอนแยกไว้อีกเล่มหนึ่งต่างหากเป็นเอกสารประกอบการสอนก็ได้

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนด การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านต่างๆ จึงเป็นความสามารถและทักษะของครูมืออาชีพในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผล

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา
2. ฝึกกระบวนการที่สำคัญให้กับผู้เรียน เช่น กระบวนการของศาสตร์ต่างๆ กระบวนการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น เป็นต้น
3. เหมาะสมกับธรรมชาติและวัยของผู้เรียน ต้องคำนึงว่าจะจัดอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับธรรมชาติ วัย ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียนเป็นส่วนรวม
4. เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนและชีวิตจริง ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพของห้องเรียน โรงเรียน และชุมชน โดยพยายามใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้มากที่สุด
5. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง และมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาท

เป็นผู้กระทำในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

6. การเลือกเทคนิควิธีการสอนในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบไปด้วย

6.1 จุดประสงค์การเรียนรู้ ควรเป็นข้อมูลที่สามารถแนะครูให้สามารถเลือกเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด

6.2 ผู้เรียน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเหมาะสม เช่น ความสามารถทางสติปัญญา วิธีการเรียน ประสบการณ์เดิม

6.3 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมและบรรยากาศนี้หมายรวมถึงทั้งห้องเรียน ในโรงเรียนและชุมชน ครูต้องมีข้อมูลว่ามีแหล่งวิทยากรสำคัญๆ ใดบ้าง

6.4 การใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

6.5 ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของครู ครูจำเป็นต้องมีความสามารถในการนำเทคนิควิธีการสอนหลายๆ วิธี มาใช้เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน

การกำหนดสื่อการเรียนการสอน การเลือกใช้สื่อประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากการพิจารณาความเหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน ความสนใจและวิธีเรียนของผู้เรียนแล้ว สิ่งสำคัญที่ครูควรต้องคำนึงในการเลือกสื่อคือประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ประเภทวัสดุ ได้แก่ ซอล์ก สี แผ่นภาพ แผนภูมิ ภาพถ่าย สไลด์ ฯลฯ
2. ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ วิทยุ เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ ฯลฯ
3. ประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสารตำราเรียน แบบเรียน แบบฝึกหัด ฯลฯ
4. ประเภทเทคนิควิธี ได้แก่ วิธีการสอนแบบต่างๆ

โทรทัศน์ ฯลฯ

ขั้นที่ 3 การกำหนดวิธีวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผล จัดเป็นกิจกรรมสำคัญที่สอดคล้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบของการวัดผลประเมินผล ประกอบด้วย

1. การวัดผล คือ การตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะ เจตคติเปลี่ยนแปลงไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ โดยใช้เครื่องมือต่างๆ เป็นตัวสำรวจ
2. การประเมินผล คือการตัดสินว่าผู้เรียนมีคุณภาพเป็นอย่างไร เมื่อนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ชนิดของการประเมินผล

จำแนกตามจุดประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 4 ชนิด คือ

1. การประเมินผลก่อนการเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ที่จำเป็นในการเรียนต่อไป
2. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน เป็นการประเมินในระหว่างที่มีการเรียนการสอนอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนและกระบวนการสอน
3. การประเมินผลเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง เพื่อหาจุดบกพร่องของเด็ก และหาสาเหตุของปัญหา
4. การประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละระยะ

สื่อการเรียนรู้

การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม ส่งผลถึงการพัฒนาทางการศึกษาให้มีความเจริญรุดหน้าตามไปด้วย การปรับปรุงหลักสูตรให้ทันกับยุคสมัยจึงมีความจำเป็น มีความสลับซับซ้อนของเนื้อหาวิชาที่ทำการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น ประกอบกับความต้องการทางการศึกษาของประชากรมีเพิ่มขึ้นด้วย จึงทำให้ครูผู้สอนไม่สามารถที่จะใช้วิธีการสอนแบบเก่า คือ การบรรยายเพียงอย่างเดียวได้ เพราะจะทำให้ผู้เรียน

เกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ยาก ครูผู้สอนจึงต้องอาศัยอุปกรณ์เข้ามาช่วยประกอบในการเรียนการสอนที่เรียกว่า “สื่อการเรียนการสอน” (Instructional Media)

1. ความหมายของสื่อการเรียนรู้

สื่อ ตรงกับภาษาอังกฤษ “Media” มีผู้ให้ความหมายสื่อไว้หลายท่าน เช่น บราวน์ และคนอื่น ๆ (Brown and others. 1993 : 62-65) กล่าวว่า สื่อได้แก่ จำพวกอุปกรณ์ทั้งหลายที่สามารถช่วยเสนอความรู้แก่ผู้รับสื่อ ให้สามารถเข้าใจเรื่องที่น่าเสนอมากขึ้น เช่น ในการเรียนการสอนสื่อจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น จนทำให้เกิดผลการเรียนที่ดี ทั้งนี้มีความหมายรวมวิธีการต่าง ๆ ที่ไม่เฉพาะสิ่งที่เป็นวัตถุหรือเครื่องมือเท่านั้น

กิดานันท์ มลิทอง (2540 : 79) กล่าวว่า สื่อหมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็น เทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ แผนภูมิ ภาพนิ่ง ฯลฯ ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุ อุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้ในเทคโนโลยีการศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนส่ง ไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี

วัฒนพร กระจับทุกซ์ (2542 : 117) ได้ให้ความหมายของสื่อว่า สิ่งที่เป็นพาหนะที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติ ให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดหมายของหลักสูตร ได้ดียิ่งขึ้นและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2543 : 29) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า หมายถึง สื่อกลางที่ช่วยให้ครูและนักเรียนได้เข้าใจกันและกันได้ง่ายขึ้น

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง เครื่องมือที่จะนำมาเชื่อมโยงความคิดความเข้าใจระหว่างผู้สอนและผู้เรียนให้มีความเข้าใจตรงกัน ง่าย รวดเร็ว และจดจำไว้นาน อาจจะเป็นวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ผู้สอนนำมาใช้

2. ความสำคัญของสื่อการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2544 : 74) ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนรู้ว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว

และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้

นวลศรี ธีราช (2545 : 30 - 31) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อมีความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะสื่อช่วยให้กิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะจะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนสนใจต่อสิ่งที่เรียน ได้รับประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเอง

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สิ่งสำคัญที่ควรจะทำให้เด็ก ๆ เรียนรู้ ได้เข้าใจเป็นอย่างดีก็คือเครื่องมือที่เรียกว่า “สื่อการเรียนรู้” และสื่อการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ก็คือ สิ่งที่จะ สื่อให้เด็กเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ ได้ดีที่สุด เพราะสื่อเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด ความรู้ความเข้าใจความรู้ลึกเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด

3. ประเภทของสื่อการเรียนรู้

สื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร การเผยแพร่ การถ่ายทอดเนื้อหาสาระ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ใช้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายขึ้นมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สื่อมีหลายประเภท มีผู้แบ่งประเภทของสื่อไว้ ดังนี้

กิตานันท์ มลิทอง (2540 : 80-83) ได้กล่าวถึงการจำแนกสื่อ ของ เดอ คีฟเฟอร์ (De Kieffer) ว่าแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะการใช้ที่เรียกว่า “โสตทัศนูปกรณ์” ดังนี้

1. สื่อประเภทใช้เครื่องฉาย (Projected Aids) เช่น เครื่องฉายแผ่นโปร่งใส เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์

2. สื่อประเภทไม่ใช้เครื่องฉาย (Nonprojected Aids) ได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิของจริง ของจำลอง

3. สื่อประเภทเครื่องเสียง (Audio Aids) ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง แผ่นเสียงวิทยุ เป็นต้น

กรมวิชาการ (2545 : 15) ได้จำแนกสื่อการเรียนรู้ซึ่งเรียกว่า “โสตทัศนูปกรณ์” ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. วัสดุฉายเส้น มี 9 ชนิด คือ กระดานดำ แผนที่ ลูกโลก การ์ตูน โปสเตอร์ แผนภาพ แผน สถิติ แผนภูมิ แผ่นป้ายคำสำคัญ และป้ายนิเทศ

2. วัสดุมีทรง มี 6 ชนิด คือ ตู้จัดทัศน (diorama) พิพิธภัณฑน์โรงเรียน
ของเลียนแบบ ของจำลอง ของตัวอย่าง และของจริง
3. โสตวัสดุ มี 4 ชนิด คือ ระบบเสียง แผ่นเสียง เทปเสียง และวิทยุ
4. ภาพนิ่ง มี 10 ชนิด คือ ภาพผนัง สมุดภาพ ภาพสามมิติ ภาพเขียน รูปถ่าย
ภาพถ่าย ฟิล์มสตริป สไลด์ ภาพโปร่งแสง และรูปตัดมาจากหนังสือ
5. กิจกรรมร่วม แบ่งเป็น 8 ชนิด ได้แก่ งานที่เป็นโครงการ การเล่นเกม
การแสดงบท บทบาทสมมุติ การศึกษานอกสถานที่ นิทรรศการ การทดลอง ละคร
ระบะทราย
6. ภาพยนตร์และโทรทัศน์

เกอร์ลัซ และอีลาซ ได้จำแนกสื่อการสอนออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้

1. ของจริงและตัวบุคคล รวมทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เช่น การสาธิต
การทดลองการศึกษานอกสถานที่
2. ภาษาพูดหรือภาษาเขียน หมายถึง คำพูด คำรา วัสดุตีพิมพ์ คำอธิบาย
ในสไลด์ ฟิล์มสตริปแผ่นภาพโปร่งแสง
3. วัสดุกราฟฟิค เช่น แผนภูมิ แผนภาพ แผนสถิติ โปสเตอร์ การ์ตูน
แผนที่ ลูกโลก ภาพวาด
4. ภาพนิ่ง เป็นภาพที่ได้จากการถ่ายภาพสไลด์และฟิล์มสตริป
5. ภาพเคลื่อนไหว เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์
6. การบันทึกเสียง ได้แก่ เทป
7. การสอนประเภทโปรแกรม
8. สถานการณ์จำลองหรือชุดการสอน ได้แก่ บทบาทสมมุติ การแสดง
ละคร

สรุป สื่อการสอน สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทวัสดุ บางครั้งเรียกว่า สื่อเล็ก เป็นสื่อการสอนประเภทสิ้นเปลือง
เช่น สไลด์ หนังสือ แผ่นเสียง เทปเสียง ฟิล์มภาพยนตร์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท
 - 1.1 วัสดุที่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ จึงสามารถเสนอเรื่องราวหรือ
ความรู้ หรือเนื้อหาสาระได้ เช่น แผ่นเสียง เทปเสียง เทปโทรทัศน์ ฟิล์มภาพยนตร์ ภาพโปร่งใส

1.2 วัสดุที่สามารถเสนอเรื่องราว เช่น หนังสือ แผนภูมิ กราฟ รูปภาพ
หุ่นจำลอง แผนที่ เป็นต้น

2. ประเภทเครื่องมือหรืออุปกรณ์ บางครั้งเรียกว่า สื่อใหญ่ ได้แก่ เครื่องฉาย
สไลด์ เครื่องฉาย ภาพยนตร์ เครื่องฉายวีดิทัศน์ เครื่องฉายภาพโปรเจกเตอร์ Projector และ
เครื่องฉายภาพทึบแสง

3. ประเภทเทคนิคและวิธีการ ไม่จัดอยู่ในวัสดุหรือเครื่องมือ แต่ต้องอาศัย
สื่อประเภทวัสดุหรือเครื่องมือมาช่วยในลักษณะวิธีการหรือกิจกรรม ตัวอย่างสื่อประเภทนี้
คือ การแสดงละคร การศึกษานอกสถานที่ นิทรรศการ การสาธิต เป็นต้น

4. คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน

4.1 ช่วยให้คุณค่าการเรียนรู้ดีขึ้น เพราะมีความจริงจังและมีความหมายชัดเจนต่อ
ผู้เรียน

4.2 ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ในปริมาณที่มากขึ้นในเวลาที่กำหนด

4.3 ช่วยให้ผู้เรียนสนใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน

4.4 ช่วยให้ผู้เรียนจำ ทำเป็น และเร็วขึ้น

4.5 ช่วยส่งเสริมความคิดและแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน

4.6 ทำสิ่งที่ซับซ้อนให้ง่ายขึ้น

4.7 ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้ดูช้าลง

4.8 ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงช้าให้ดูเร็วขึ้น

4.9 ทำสิ่งที่เล็กมากให้ดูขยายขนาดขึ้น

4.10 นำอดีตมาให้ศึกษาได้

4.11 นำสิ่งที่อยู่ไกลหรือลึกลับมาให้ศึกษาได้

4.12 ช่วยให้นักเรียนเรียนสำเร็จง่ายขึ้น สอบได้มากขึ้น

5. การใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ

5.1 สื่อการเรียนการสอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักเรียน อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น

5.2 สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถแปลงนามธรรมเป็นรูปธรรม ทำให้ประหยัดเวลาของผู้สอน

5.3 สื่อการสอนสามารถเอาชนะเวลา สถานที่ และระยะทางได้ สามารถนำสิ่งที่เกิดในอดีตมาให้ชมในปัจจุบัน

5.4 สื่อการสอนสามารถย่อขยายวัตถุที่ใหญ่ ๆ นำมาสอนได้

5.5 ทำให้นักเรียนจดจำได้มากขึ้น

5.6 เสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5.7 แก้ปัญหาความแตกต่างกันของผู้เรียน

5.8 ช่วยให้ผู้สอนได้ดีขึ้น

5.9 สามารถทำให้สอนได้รวดเร็วขึ้น ประหยัดเวลา

สรุป สื่อการสอนมีประโยชน์ต่อผู้เรียน เพราะช่วยให้การเรียนรู้ถูกต้อง ชัดเจน ง่ายต่อการเข้าใจ สร้างความสนใจและประทับใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการ กิจกรรม กระตือรือร้น มีความคิดสร้างสรรค์ สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา สามารถใช้กับผู้เรียนจำนวนมากและทั่วถึงและประสบความสำเร็จ

การวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methodology)

วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) เป็นการวิจัยในแนวทางแบบผสมผสานวิธี ซึ่งเป็นการผสมผสานวิธีคิดและระเบียบวิธีเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้การสังเกตกิจกรรม การร่วมกิจกรรมในพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะ ๆ จากนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องของผู้บริหาร โครงการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้กำหนดนโยบายผู้รับผิดชอบ และภาคีที่ดำเนินงานโครงการนี้ในพื้นที่ปฏิบัติการด้วย (เนาวรัตน์ พลาน้อย. 2549 : 3)

วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) เป็นการออกแบบแผนการวิจัยที่จุดมุ่งหมาย อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่งหรือหลายประการดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตน์. 2545 : 13)

1. เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
2. เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น

3. เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่คิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทศนะใหม่ ๆ เป็นต้น

4. เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น

5. เพื่อเป็นการขยาย ให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) จำแนกเป็นสองลักษณะ คือ การประยุกต์ลักษณะเดี่ยว (Single Application) และการประยุกต์ลักษณะพหุ (Multiple Application) โดยการผสมนั้นเกิดขึ้นภายในขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งกระบวนการที่การวิจัยที่ใช้อาจเป็นเชิงปริมาณ แต่การรวบรวมข้อมูลอาจเป็นเชิงคุณภาพ หรือในทางกลับกันหรือข้อมูลที่รวบรวมมาอาจเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่อาจวิเคราะห์ให้เป็นเชิงปริมาณ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นเชิงปริมาณ หรือข้อมูลเชิงปริมาณ แต่วิเคราะห์ให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงปริมาณให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

สรุปในงานวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methodology)

โดยผสมวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เช่น การวิจัยในโครงการวิจัยแม่บท การวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทยนั้น แม้จะยึดวิธีการของเชิงปริมาณเป็นสำคัญ แต่ได้มีกระบวนการที่รวมเอาเชิงคุณภาพไว้ด้วยในบางช่วง (Phase) ของการวิจัย เช่น ช่วงการกำหนดปัญหาของการวิจัยการสร้างกรอบแนวคิดจากการประมวลเอกสาร รวมถึงในขั้นของการสรุปเพื่อตีความ (หลังวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงปริมาณ) อย่างไรก็ตามอาจมีการนำวิธีการเชิงคุณภาพมาเสริมอย่างเป็นทางการได้ในช่วงของการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล หรือช่วงอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของการวิจัยยิ่งขึ้น

บริบทโรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์

โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 การบริหารงานของโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มงานบริหารวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มงานบริหารบุคคล ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มงานบริหารงบประมาณ และผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มงานบริหารทั่วไปซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลงานภายในฝ่ายที่รับผิดชอบให้สามารถดำเนินงานไปได้ด้วยความเรียบร้อย ก่อประโยชน์ให้แก่โรงเรียนและทางราชการ โดยมีบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นทีมงานในการปฏิบัติงานในฝ่ายและงานที่ได้รับการแต่งตั้ง แล้วยังมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้คอยให้ความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคมและนโยบายการศึกษาของชาติและเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพต่อไป

สภาพปัจจุบันของโรงเรียน

โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ตั้งอยู่เลขที่ 121 หมู่ที่ 5 ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เนื้อที่ 30 ไร่ 1 งาน 7 ตารางวา การสัญจรไปมาสะดวกตลอดปี ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 308 คน ครู 17 คน นักการภารโรง 2 คน

ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีการศึกษา 2551 ผลสัมฤทธิ์เฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ร้อยละ 55 ผลการประเมินระดับชาติ (O-net) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยกลางของประเทศ และผลการประเมินระดับท้องถิ่น (LAS) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยกลางของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3

สภาพการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คณะครูเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู พฤติกรรมของนักเรียน และกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู ปรากฏผลดังนี้

1. กระบวนการเรียนการสอนของครู ก่อนทำการวิจัยในครั้งนี้ พบว่าครูส่วนใหญ่ยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของตนเอง ยังคงเคยชินกับบทบาทการสอน

และการประเมินผลการเรียนแบบเดิม ๆ แต่ไม่สามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ในการสอนได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตร การเขียนแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูยังคงเคยชินกับการสอนแบบย่ำเน้นเนื้อหา บอกให้นักเรียนจดและท่องจำเนื้อหา นักเรียนไม่มีการโต้ตอบหรือกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นใด ๆ ครูส่วนใหญ่ไม่มีการเตรียมการสอนอาศัยประสบการณ์ที่เคยสอนมานาน เน้นการสอนของครูมากกว่าการเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อครูสอนไประยะหนึ่งก็จะวัดผลการเรียนเฉพาะสิ่งที่ครูสอน โดยการสอบวัดความจำและการสอบนั้น ก็มุ่งแต่เก็บคะแนนเพียงอย่างเดียว ไม่ได้นำผลการสอบกลับมาใช้เพื่อการพัฒนาและการปรับปรุงการเรียนของนักเรียน

2. พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ในปีการศึกษา 2551 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ มีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ในระดับ 2.56 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับพอใช้ ต้องได้รับการพัฒนา และจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนส่วนใหญ่บางกลุ่มไม่สนใจเรียน คุยกัน หยอกล้อกันในขณะที่ครูทำการเรียนการสอน

3. การกำกับติดตามการเรียนการสอนของครูในโรงเรียน จากการสอบถามครูพบว่า การนิเทศการสอนในโรงเรียน โดยเฉพาะการนิเทศโดยการสังเกตการสอนในชั้นเรียนไม่เคยทำ นอกจากที่ประชุมประจำเดือน จะมีการแนะนำกันบ้าง โดยส่วนใหญ่แล้วผู้บริหารจะให้คำแนะนำปรึกษาที่เป็นลักษณะการสั่งการให้ครูนำไปปฏิบัติ หึ่ง ๆ ที่ครูก็ไม่ค่อยเต็มใจ เพราะครูขาดการร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ และร่วมปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน ตลอดจนขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากเพื่อนครูในโรงเรียนด้วยกัน ส่งผลให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ ในที่สุดครูก็หวนกลับมาใช้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ ตามที่ตัวเองเคยปฏิบัติ

จากการสำรวจปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ สรุปได้ว่า ครูยังไม่ปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของตนเอง โดยยังสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง เน้นการสอนแบบบรรยาย จึงส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ยังไม่เป็นที่พอใจ รวมทั้งการกำกับติดตามยังไม่เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ซึ่งอาจเนื่องมาจากไม่ได้รับการส่งเสริมจากโรงเรียนอย่างจริงจังจึงทำให้การดำเนินงานพัฒนาการเรียนการสอนให้สนองตามนโยบายการปฏิรูปการเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สรุปจากสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ และจากความสำคัญของแนวคิดในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ได้กำหนดให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นยุทธศาสตร์หลักในการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทุกคน ต้องมีความตระหนักในนโยบายดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและเจ้าหน้าที่วิชาการ จึงสนใจทำการวิจัยการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนมีประสิทธิภาพและเป็นการสนองตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

พัฒนาเทพ จันทรสชา (2543 : 85-87) ได้ศึกษา สภาพการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดมุกดาหาร” เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร จำแนกเป็นกลุ่มโรงเรียนที่ศึกษา สถานภาพของมุกดาหารตามกระบวนการงานนิเทศในโรงเรียน 5 ขั้นตอน คือ การวางแผนการนิเทศ การสร้างความเข้าใจ และการให้ความรู้ การปฏิบัติการนิเทศ การสร้างขวัญกำลังใจ และการประเมินผลการนิเทศ ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้าราชการครูโดยส่วนรวม เห็นว่ามีการดำเนินการจัดสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร โดยภาพรวมมาก เรียงลำดับขั้นตอนที่มีการดำเนินงานจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างขวัญและกำลังใจ การวางแผนการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ การสร้างความเข้าใจและการให้ความรู้ และการปฏิบัติการนิเทศ

ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี มีการดำเนินงานมา เรียงลำดับขั้นตอนที่มีการดำเนินงานจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างขวัญกำลังใจ การวางแผน

การนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ และการสร้างความเข้าใจและการให้ความรู้

ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง มีการดำเนินงานมากเรียงลำดับขั้นตอนที่มีการดำเนินงานจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างขวัญกำลังใจ การวางแผน การนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ และการสร้างความเข้าใจ การให้ความรู้

ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ต่ำ มีการดำเนินงานน้อย เรียงลำดับขั้นตอนที่มีการดำเนินงานจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างขวัญกำลังใจ การวางแผนการนิเทศ การสร้างความเข้าใจและการให้ความรู้ การประเมินผลการนิเทศ และการปฏิบัติการนิเทศ

2. ข้าราชการครู จำแนกตามสถานภาพ เห็นว่ามีการดำเนินการจัดสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร โดยภาพรวมมีการดำเนินงาน มาก เรียงลำดับการดำเนินงานจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้สอน

ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ข้าราชการครู มีการดำเนินการเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และหัวหน้าหมวดวิชา

ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ข้าราชการครูมีการดำเนินงานเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้สอน

ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ข้าราชการครู มีการดำเนินงานเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้สอน

เพ็ญศรี จันทร์พาทิรกิจ (2546 : 92-95) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการดำเนินการงานวิชาการโดยใช้การนิเทศภายในโรงเรียนจวบวิทยาลัย สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การนำการนิเทศภายในมาพัฒนาการดำเนินการงานวิชาการของครู

อาจารย์ในโรงเรียนจันววิทยาคม มีผลการพัฒนางานวิชาการที่เกิดจากการใช้การนิเทศดังนี้

1. การพัฒนาด้านการสังเกตการสอน ช่วยให้การนิเทศภายในมีประสิทธิภาพมากขึ้นช่วยกระตุ้นให้ครูปรับปรุงวิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเกิดเครือข่ายความร่วมมือของแต่ละสายงานที่ช่วยผลักดันให้มีการสังเกตการสอนอย่างต่อเนื่อง
2. การพัฒนาด้านการตรวจแผนการสอน หลังจากดำเนินการตรวจแผนการสอน และสะท้อนผลการปฏิบัติงานให้กับครูผู้สอน ได้ทราบข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแล้ว ทำให้มีเป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเตรียมการสอนที่ดีขึ้นและครูมีความกระตือรือร้นที่จะจัดทำแผนการสอนมากขึ้น
3. การพัฒนาด้านการตรวจสื่อการสอน หลังจากดำเนินการตรวจการใช้สื่อการสอนและสะท้อนผลการปฏิบัติงานให้กับครูผู้สอนได้ทราบข้อดี ข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแล้วทำให้เป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเตรียมการสอนที่ดีขึ้น และครูผู้สอนมีความกระตือรือร้นที่จะจัดทำสื่อการสอนมากขึ้น เพราะได้รับการกระตุ้นจากเพื่อนร่วมงาน และผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับทราบปัญหาการปฏิบัติงานต่าง ๆ มีนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มครูผู้สอน
4. การสัมภาษณ์การทำงานของครู – อาจารย์ทำให้ทราบว่าหลังจากการพัฒนาแล้วทำให้ครู – อาจารย์มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนการสอน ทำสื่อการสอน และแผนการสอนมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าการนิเทศภายในสามารถที่จะพัฒนางานวิชาการของครู – อาจารย์

พันธ์พิทย์ มิ่งขวัญ (2546 : 85-86) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการนิเทศภายในโรงเรียนนารีนุกูล จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจสามารถนิเทศกับติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีระบบ ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ก่อนดำเนินการพัฒนา ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าสาระการเรียนรู้ หัวหน้างานขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการนิเทศภายใน ทำให้โรงเรียนไม่สามารถดำเนินการด้านการนิเทศภายในได้อย่างมีระบบ โดยโรงเรียนไม่มีการจัดทำโครงการนิเทศภายในอย่างต่อเนื่อง ขาดการวางแผน ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติที่แน่นอน ขาดการบันทึกผลการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศไม่ต่อเนื่อง เมื่อได้ดำเนินการพัฒนาโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการตามขั้นตอนการวิจัยเชิง

ปฏิบัติการ วงรอบที่ 1 พบว่า บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น แต่ยังมีประเด็นที่ยังเป็นปัญหาคือ ยังไม่มีความเข้าใจชัดเจนในด้านการวางแผนการนิเทศ และการจัดกิจกรรมการนิเทศ ภายใน กลุ่มผู้ร่วมศึกษาจึงดำเนินการพัฒนาต่อในวงรอบที่ 2 โดยการเยี่ยมชั้นเรียน ห้องปฏิบัติการ การสนทนาวិชาการ การบริหารเอกสารวิชาการ ผลปรากฏว่าผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าสาระการเรียนรู้ หัวหน้างาน มีความรู้ความเข้าใจ สามารถนิเทศติดตาม ประเมินผลได้ อย่างเป็นระบบ

เชาว์ ช่างกริส (2548 : 119 - 131) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศงานวิชาการ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า สถานการณ์นิเทศงาน วิชาการของ โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ มีการดำเนินการนิเทศ งานวิชาการ ในภาพรวม มีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านหลักสูตร ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อ ด้านการเรียนการสอน ด้านห้องสมุด ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ด้านการนิเทศภายใน ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการวัดผลประเมินผล

สุรภัสสิทธิ์ สมสวาทดี (2549 : 129-130) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สมรรถภาพทางการนิเทศ ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 พบว่า

1. ระดับสมรรถภาพทางการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจาก มากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการวางแผนและการจัดระเบียบประชุม และด้านผู้นำ ไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี

2. ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อสมรรถภาพทางการนิเทศของผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารมีความคิดเห็นสูงกว่าครู

3. ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่มีความ คิดเห็นต่อระดับสมรรถภาพทางการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง โดยรวมและราย ด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. ผู้บริหารและครูเสนอแนะการเสริมสร้างสมรรถภาพทางการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 ลำดับแรก คือ ควรศึกษาหาความรู้ใหม่ๆและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ควรใช้เทคนิคการนิเทศที่หลากหลาย และควรเสนอเทคนิควิธีสอนใหม่ๆ ให้กับครู

สมคิด หารินไสล (2550 : 102-103) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 1 พบว่า

1. การปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 1 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในตามขนาดของสถานศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหานิเทศภายใน ได้แก่ การนำผลการประเมินจากการนิเทศภายใน ไปใช้ประโยชน์และให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนิเทศ

สินโท ปิ่นะภา (2552 : 99-100) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า

1. การปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ทั้งโดยรวมและรายค้ำานมีการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในตามขนาดของสถานศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหานิเทศภายใน 3 อันดับแรก ได้แก่ ควรให้ผู้รับผิดชอบตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการนิเทศภายในสถานศึกษาต้องนำผลการประเมินจากการนิเทศไปใช้ประโยชน์ และให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมดำเนินงานนิเทศภายใน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เวย์นี่ (Weyne, 1980 : Abstract) ได้วิจัยเรื่องการเรียนรู้บทบาทนิเทศการศึกษาของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาที่รัฐเวอร์จิเนีย สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานที่มีต้นฉบับความสำคัญสูงได้แก่งานหลักสูตรและการสอน งานแนะแนว งานบริหารและงานวิชาการ และงานนิเทศภายในโรงเรียน 2) เกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้ที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุดคือครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ ส่วนครูผู้สอนทำหน้าที่น้อยมาก 3) เกี่ยวกับเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงาน งานเกี่ยวกับวัสดุ เป็นงานที่ครูใหญ่ใช้เวลาน้อยที่สุด ส่วนงานนิเทศภายในโรงเรียน งานเกี่ยวกับหลักสูตร งานการสอนและงานแนะแนวเป็นงานที่ครูใหญ่ใช้เวลามากที่สุด 4) เทคนิคการนิเทศที่ได้ผล ได้แก่ การเยี่ยมชั้นเรียน การประชุมร่วมกับครู ส่วนวิธีการใช้เอกสารเป็นวิธีที่ได้ผลน้อย

มัวร์ (Moorce, 2000 : 1698 – A) ได้ทำการศึกษาความคิดของผู้บริหารสำนักงานกลาง จำนวน 7 คน เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศกับการประเมินของผู้บริหารโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสำนักงานกลางรับรู้ว่าการนิเทศเป็นกระบวนการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้ครูใหญ่มีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในงานที่รับผิดชอบ โดยผู้บริหารเห็นว่าการประเมินเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีคุณค่าเท่าเทียมกับการประเมินผล นอกจากนี้ผู้นิเทศและผู้บริหารโรงเรียนได้มีการทบทวนเครื่องมือการประเมินในช่วงที่มีการประชุมกลางปีและปลายปีการศึกษา

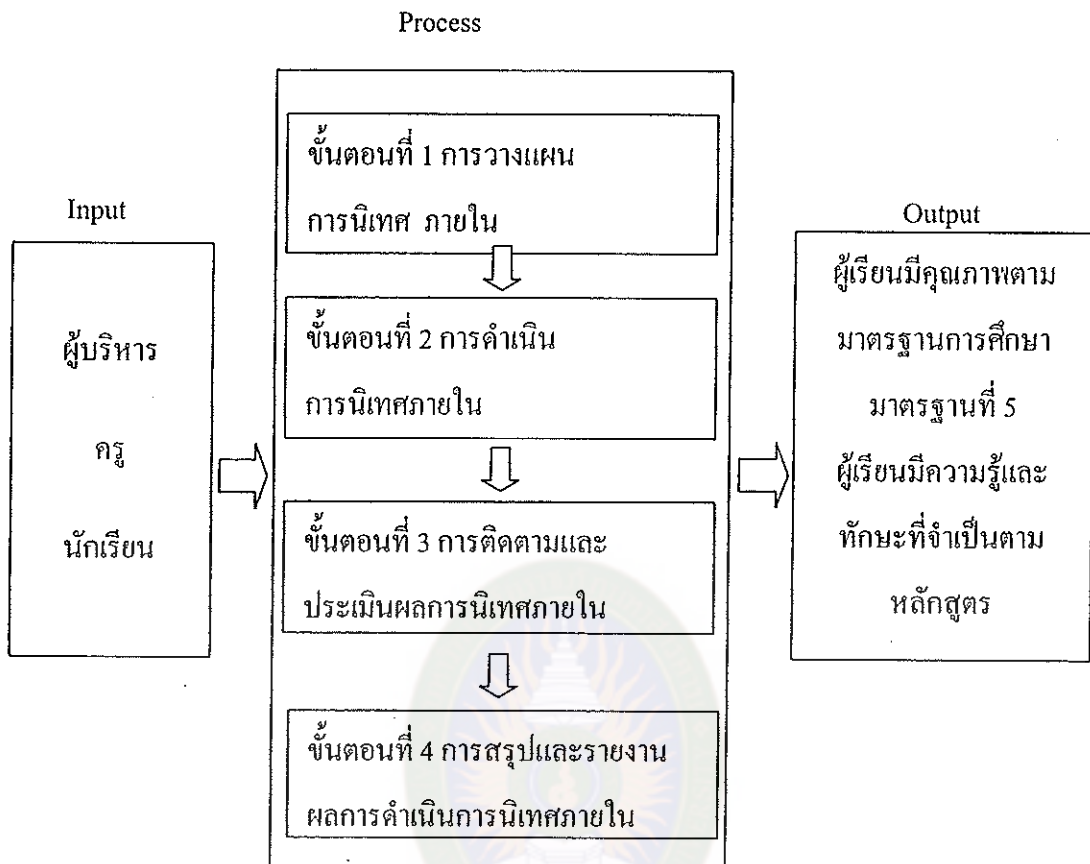
แทเกอร์ (Tagger, 2003 : 3942 – A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของประสิทธิภาพโรงเรียนกับการปฏิบัติการนิเทศ มีความมุ่งหมายเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับประสิทธิภาพโดยรวมในการนิเทศกับการปฏิบัติของผู้รับการฝึกอบรม ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 83 คน มีนักศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกในสาขาวิชาการบำบัดทางคลินิก การให้คำปรึกษาจิตวิทยา การให้คำปรึกษา หรือการสมรส และการบำบัดครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า เมื่อผู้รับการฝึกอบรมและผู้นิเทศรู้สึกว่าการดำเนินงานด้วยกันได้ดี และสามารถบรรลุเป้าหมาย (ประสิทธิภาพ) โดยรวมแล้วผู้รับการฝึกอบรม มักจะปฏิบัติกับลูกค้าของตนได้ดีขึ้น ระดับการพัฒนาและลักษณะของประชาชน เช่น อายุ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือจำนวนปีที่มิประสบการณืในการทำงาน ไม่มีอิทธิพล อย่างมีนัยสำคัญต่อผลการปฏิบัติของผู้รับการฝึกอบรม

เย็นทรี (Gentry, 2003 : 2756 – A) ได้ศึกษาประเด็นปัญหาที่ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เผชิญกับการนิเทศการสอน มีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความเข้าใจของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเกี่ยวกับนิยามการนิเทศการสอน กระบวนการนิเทศการสอนบรรยากาศที่เพิ่มพูนการนิเทศการสอนด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบจากการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารไม่สามารถระบุนิยามของการนิเทศการสอนได้อย่างชัดเจนแต่กลับให้นิยามการนิเทศว่าเป็นการประเมินผล ปัจจัยที่ส่งเสริมการนิเทศได้แก่ ความศรัทธาและรูปแบบการจัดการ นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียนมีการแบ่งส่วนเป็นกลุ่มย่อย ผู้บริหารขาดความสามารถในการไปทำงานร่วมกับกลุ่มงานย่อยต่าง ๆ ข้อจำกัดด้านอื่น ๆ ได้แก่ การถูกขัดขวางบทบาทของผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และผู้ทำการสอนที่กับผู้บริหารในการเป็นผู้นิเทศที่รอบรู้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การนิเทศเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพ เป็นกระบวนการที่ส่งเสริม สนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ การนิเทศการสอนเป็นการทำงานร่วมกับคนอื่น ครูผู้สอนต้องรู้จักยอมรับคำแนะนำและพร้อมที่จะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา รู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของวิชา สภาพปัจจัย และสิ่งแวดล้อมได้แก่ บุคลากร อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการ สื่อวัสดุเพียงพอและเหมาะสม ซึ่งมีส่วนเอื้อต่อการดำเนินการสอนให้ประสบผลสำเร็จและมีการวัดผลประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันหลายฝ่ายต้องการให้ครูผู้สอนนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้เยาวชนของชาติเป็น คนเก่ง คนดี และมีความสุข

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษากระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยยึดการนิเทศ 4 ขั้นตอน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 27) ได้แก่ การวางแผนการนิเทศภายใน การดำเนินการนิเทศภายใน การติดตามและประเมินผลการนิเทศภายใน โรงเรียน การสรุปและรายงานผลการดำเนินการนิเทศภายใน ดังในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย